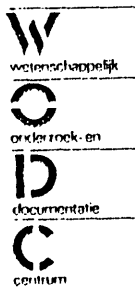

Evaluatie-onderzoek

OPVANG DRUGVERSLAAFDEN

IN TWEE HUIZEN VAN BEWARING

drs. M.L. Meyboom

Ministerie van Justitie - 's-Gravenhage
1981

EVALUATIE-ONDERZOEK OPVANG DRUGVERSLAAFDEN
IN TWEE HUIZEN VAN BEWARING

Interimrapport I

drs. M.L. Meyboom

Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie
van Justitie.

mei 1981

	<u>blz.</u>
1. INLEIDING	1
2. DE EXPERIMENTEN IN AMSTERDAM EN ROTTERDAM	3
2.1. Het experiment te Amsterdam	3
2.2. Het experiment te Rotterdam	5
3. HET MATERIAAL	9
3.1. De registratieformulieren	9
3.2. De interviews	10
3.3. Bewerking en presentatie	11
4. BESCHRIJVING VAN DE ONDERZOEKGROEPEN	13
4.1. Algemene gegevens	16
4.2. Drugscarrière	21
4.3. Eerdere detenties	28
4.4. Hulpverlening	32
4.5. Huidige detentiegegevens	38
4.6. Samenvatting	41
5. DETENTIE-ERVARINGEN	47
5.1. Algemeen oordeel	47
5.2. Contacten	52
5.3. Speciale activiteiten	57
5.4. Fysieke aspecten en de medische behandeling	59
5.5. Overplaatsing	62
5.6. Ideeën over druggebruik	63
5.7. Contact met de hulpverlening	64
5.8. Samenvatting en conclusies	65

1. INLEIDING

Dit rapport bevat de eerste bevindingen van een onderzoek ter evaluatie van experimenten in de opvang en begeleiding van drugsverslaafde gedetineerden in de Huizen van Bewaring te Amsterdam ('Demersluis') en Rotterdam. Deze experimenten werden opgezet en begeleid door de Projectgroep 'Opvang en hulpverlening drugsverslaafden in Huizen van Bewaring', die bij Beschikking van 24 juli 1978 werd ingesteld door de Staatssecretaris van Justitie.

Bij het opzetten van deze experimenten werd gesteld dat het nodig zou zijn zorg te dragen voor een goede evaluatie van deze experimenten. Het was de bedoeling dat meteen na de eerste aanlooperperiode evaluerend onderzoek gestart zou worden om gegevens te verstrekken waarvan men gebruik zou kunnen maken bij de begeleiding en eventuele bijsturing van de experimenten. De poging om met universitaire onderzoekers tot overeenstemming te komen over een onderzoeksopzet mislukte echter, zodat eerst na geruime tijd tot het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (W.O.D.C.) van het Ministerie van Justitie het verzoek gericht werd om medewerking te verlenen aan het onderzoek.

Op 1 november 1980 kon een onderzoeker, part-time, aangesteld worden. Door genoemde vertraging restte nog slechts een half jaar om tot een eerste verslaggeving, die vóór juni 1981 werd verwacht, te komen. Het was duidelijk dat een half jaar onvoldoende tijd bood voor één part-time werkzame onderzoeker om aan alle aspecten van het experiment en aan alle groeperingen die erbij betrokken waren de gewenste aandacht te besteden. Gedurende de eerste twee vergaderingen van de commissie die het onderzoek begeleidt werd daarom besloten dat het W.O.D.C. haar bijdrage in de eerste onderzoeksperiode zou richten op de gedetineerden. Hierbij zouden de vier volgende vragen centraal staan:

1. Welke gedetineerden zijn met de experimenten bereikt
2. In hoeverre is de eerste opvang van gedetineerden die zwaar verslaafd zijn aan harddrugs (opiaten) verbeterd
3. Hoe ervaren de gedetineerden de overplaatsing vanuit de experimentele afdeling naar 'gewone' afdelingen binnen het Huis van Bewaring (Rotterdam) of naar een andere Huis van Bewaring (Amsterdam)
4. In hoeverre is het doel van de experimenten, te weten (weer) op gang brengen en/of (doen) continueren van contacten met de hulpverlening bereikt

Door de tijdsbeperking kan dit eerste verslag niet als een afgerond geheel worden geleverd. Er is een zodanige selectie uit het aanwezige materiaal gemaakt dat de in het bovenstaande beschreven vraaggebieden in grote lijnen belicht konden worden. In een volgend rapport zal meer gedetailleerde informatie worden verschaft over deze onderwerpen en wordt ook uitgebreider ingegaan op de achtergronden en de toekomst-(verwachtingen) van de betrokken gedetineerden.

Naast de beperking in het te beschrijven materiaal is er die in de omvang van de onderzoeksgroepen. Tijdens deze rapportage is de materiaalverzameling doorgegaan. In een volgend verslag wordt zodoende niet alleen het aantal gegevens uitgebreid maar tevens het aantal betrokkenen waarover deze gegevens werden verzameld.

2. DE EXPERIMENTEN IN AMSTERDAM EN ROTTERDAM

Zonder hier uitgebreid in te gaan op de geschiedenis en de opzet van de experimenten, worden hier enkele kenmerken vermeld die van belang zijn met het oog op de interpretatie van de in de navolgende paragrafen beschreven gegevens. Hetgeen in de paragrafen 2.1 en 2.2 beschreven staat geeft de situatie weer zoals die was gedurende de onderzoekperiode. Deze moet niet als vaststaand worden beschouwd maar is, met de ontwikkeling van de experimenten, aan verandering onderhevig.

2.1. Het experiment in Amsterdam

Het experiment in Amsterdam werd op 16 juli 1979 gestart met de opening van paviljoen 1 van het Huis van Bewaring 'Demersluis'.

Het doel van het experiment hier is drieledig: 1) een intensieve medische en sociale opvang gedurende de ontgiftingsperiode en daarna, 2) het zo snel mogelijk (weer) contact op gang brengen tussen de gedetineerden en de externe hulpverlening en/of continuïteit hierin bewerkstelligen en 3) het waar en zo snel mogelijk zoeken naar een alternatief voor de detentie. De middelen die hiertoe werden gekozen waren:

- 1) Een apart paviljoen voor nieuw binnengekomen zwaar verslaafde, voornamelijk preventief, gehechten (paviljoen 1 van de inkomst-toren 'Demersluis')
- 2) Tewerkstelling van vijf medewerkers van het consultatiebureau voor Alcohol en Drugs (CAD) binnen de inrichting 'over Amstel' met een begeleidende taak tijdens de detentie en een coördinerende taak tussen het Huis van Bewaring en de externe hulpverlening met het oog op de hulpverlening na de detentie.
Drie CAD-medewerkers zijn, voorzover mogelijk, dagelijks op het paviljoen aanwezig om het contact met de gedetineerden te bevorderen. Een vierde onderhoudt het contact met de verslaafde gedetineerden die niet op paviljoen 1 zijn geplaatst. De vijfde medewerker is aangesteld als coördinator. De maatschappelijk werker van Demersluis houdt zich niet bezig met de gedetineerden op paviljoen 1. Taken van het maatschappelijk werk worden deels door de CAD-medewerkers deels door de bewaarders verricht.

- 3) Een vast team van bewaarders en een hoofdbewaarder op het paviljoen. Deze zouden voorafgaand aan hun tewerkstelling op paviljoen 1 een speciale opleiding krijgen, gericht op het werken met verslaafden, en in hun werk als team begeleid worden door een externe vaardigheidstrainer *).
- 4) Een 'open regiem' en extra activiteiten in het kader van de verslaving. De gedetineerden hebben eenzelfde dagindeling als die op de andere paviljoens. De celdeuren staan echter het grootste deel van de dag open, er wordt gezamenlijk (inclusief bewaarders en CAD-medewerkers) koffie gedronken en gegeten, er is elke avond en in het weekend recreatie, twee à drie maal per week worden onder leiding van de CAD-medewerkers groeps gesprekken gehouden waarbij ook een bewaarder aanwezig is en enkele malen per week wordt er voorlichting gegeven door externe hulpverleningsinstellingen, advocaten en andere instellingen.

Sedert enige maanden leidt het CAD ook zogenaamde 'actieve recreatie'. Elke gedetineerde die op het paviljoen verblijft, wordt vanaf het moment van binnenkomst, geacht aan alle onderdelen van het dagprogramma deel te nemen. Vanaf het moment van plaatsing zijn de gedetineerden aldus actief bezig.

Selectie

Om redenen van praktische aard komen niet alle aan harddrugs verslaafde gedetineerden in aanmerking voor plaatsing op het paviljoen.

Criteria voor plaatsing zijn: 1) het verslaafd zijn aan harddrugs (opiaten) en zelf deze verslaving als problematisch ervaren, 2) bij voorkeur woonachtig zijn of langdurig verblijven in Amsterdam of omgeving, 3) ingesloten zijn op last van Amsterdamse justitiële autoriteiten, 4) instemming van betrokkene met plaatsing aldaar en 5) het spreken en verstaan van de Nederlandse taal.

Bovendien wordt een verslaafde na tweemaal op het paviljoen te zijn opgenomen de derde keer geweigerd.

*) Van de groep die aanvankelijk op het paviljoen is gestart, is het merendeel daar niet meer werkzaam. De nieuw gekomenen hebben geen voorbereidende opleiding gehad. Ook de begeleiding door de externe vaardigheidstrainer is enige tijd gestaakt geweest.

De duur van het verblijf op paviljoen 1 werd aanvankelijk op 14 dagen gesteld. Na deze eerste periode worden de gedetineerden, evenals hen die op andere paviljoens dan paviljoen 1 te 'Demersluis' werden geplaatst, overgeplaatst binnen 'Over Amstel' naar het Huis van Bewaring 'de Weg' (voor jonge volwassenen) of naar de 'de Schans' (voor ouderen). Hier maken zij verder normaal deel uit van de bevolking. Of en hoe vaak zij nog bezocht worden door een CAD-medewerker van paviljoen 1 hangt af van de contacten die zij op dat moment met een externe hulpverleningsinstelling hebben.

2.2. Het experiment in Rotterdam

Het 'drugsexperiment' in het Huis van Bewaring te Rotterdam startte op 26 november 1979. Op grond van de situatie in het Huis van Bewaring zelf en de situatie van de hulpverlening aan drugsverslaafden in Rotterdam en omgeving verschillen de doelstellingen en werkwijze van die in Amsterdam.

Het doel ligt in Rotterdam meer in verbetering van de opvang van de verslaafden en het de detentie zo 'zinnig' mogelijk maken dan in het (weer) op gang brengen en/of ondersteunen van contacten tussen de gedetineerden en externe hulpverleningsinstellingen. Doordat het CAD in Rotterdam een centrale positie inneemt in de hulpverlening is deze hier overzichtelijker georganiseerd dan in Amsterdam en daarmee waarschijnlijk beter bereikbaar voor de (potentiële) cliënten. Men ging ervan uit dat de meeste gedetineerden al contact hadden met een hulpverleningsinstelling bij binnenkomst. Aldus kwam in Rotterdam bij de opzet van het experiment meer de nadruk te liggen op een intensieve, in de eerste periode vooral medische, begeleiding tijdens de detentie.

De middelen

- 1) In Rotterdam werd het experiment, ook bouwkundig gezien, ingepast in de bestaande situatie. Op één vleugel van het traditionele vleugelgebouw werden 8 cellen bestemd voor de nieuw binnengekomen verslaafden en 3 z.g. 'overloopcellen'. Deze cellen liggen op de begane grond (C-vleugel) in de directe nabijheid van de medische dienst. Omdat op deze C-vleugel ook niet verslaafde preventief gedetineerden verblijven, kan men niet spreken van een aparte afdeling. Gemakshalve worden echter in het navolgende de cellen voor

verslaafden 'de C¹ afdeling' genoemd.

- 2) In het Huis van Bewaring is één vaste CAD-coördinator aangesteld. Haar werkzaamheden liggen minder in het directe contact met de gedetineerden dan in het opzetten en volgen van activiteiten voor de gedetineerden in het kader van de verslaving, het structureren van het contact tussen het Huis van Bewaring en de externe hulpverleningsinstellingen en het coördineren van de werkzaamheden van beide.
De psycho-sociale zorg is in Rotterdam net als die voor de niet verslaafde gedetineerden in handen van het maatschappelijk werk. Deze neemt in principe ook contact op met de reclassering met het oog op de hulpverlening na beëindiging van de detentie.
- 3) De bewaarders in Rotterdam rouleren in teams over de diverse vleugels. Met de start van het experiment werd een begin gemaakt met een aanvullende opleiding voor hen, gericht op het werken met verslaafden. Het lag in de opzet besloten dat alle bewaarders in het Huis van Bewaring na verloop van tijd deze opleiding gevolgd zouden hebben. Aldus is het in Rotterdam niet zo dat op de C¹ afdeling een vast team werkt en dat alleen dit team een speciale opleiding en begeleiding heeft gehad of krijgt.
- 4) Het regiem op de C¹ afdeling is grotendeels hetzelfde als dat op de overige afdelingen, mede omdat een ruimtelijke scheiding van de overige afdelingen niet mogelijk is. Men is ervan uitgegaan dat de verslaafde gedetineerden zoveel mogelijk en zo snel mogelijk dezelfde benadering en hetzelfde dagprogramma moeten hebben als de niet verslaafden. Wel zijn ook hier voor de verslaafden groepsgesprekken en voorlichting door de externe hulpverlening georganiseerd. De groepsgesprekken worden éénmaal per week gehouden onder leiding van de CAD coördinator en een detoxificatiecentrum van het C.A.D. in Rotterdam). Verder wordt er naar gestreeft de verslaafden zo snel mogelijk aan de 'normale' activiteiten als werk en sport te laten deelnemen. Een verschil met de extra activiteiten in Amsterdam is dat men in Rotterdam door de lange wachttijden meestal pas kan deelnemen aan de groepsgesprekken nadat men overgeplaatst is. Bovendien geldt in Rotterdam

voor elke activiteit op zich, in plaats van voor het hele programma, het principe van de vrijwillige deelname.

Selectie

De criteria volgens welke selectie voor plaatsing op de C¹ afdeling geschiedt, zijn:

- 1) Het verslaafd zijn aan harddrugs (opiaten)
- 2) Woonachtig zijn in Rotterdam of Dordrecht
- 3) Ingesloten zijn door de Rotterdamse of Dordrechtse justitiële autoriteiten *)
- 4) Instemming van betrokkene met plaatsing daar

De verblijfsduur op de C¹ afdeling was aanvankelijk ook op 14 dagen gesteld, met dien verstande dat de betrokkenen langer konden blijven wanneer zij langer dan deze periode extra, vooral medische, aandacht of zorg behoeven. Omdat de gedetineerden na verblijf op de C¹ afdeling binnen het zelfde Huis van Bewaring worden overgeplaatst, heeft deze overplaatsing minder consequenties dan in Amsterdam. De gedetineerden blijven onder direct bereik van de CAD-coördinator en hebben eerder meer dan minder contact met haar, nu zij aan de door haar geleide groepsgesprekken kunnen deelnemen.

*) Evenals in Amsterdam wordt aan het derde criterium niet het zwaarste gehecht

Samenvatting

Het voorgaande in beschouwing nemend kunnen de verschillen in de opzet van de experimenten in de Huizen van Bewaring te Amsterdam en Rotterdam als volgt worden samengevat.

	Amsterdam	Rotterdam
1. Ruimtelijke setting binnen het HvB	Afgescheiden paviljoen	Speciale cellen binnen een bepaalde vleugel
2. Regiem	'open deuren', in afwijking van de regiems op de overige paviljoens	Normaal
3. Tijdstip waarop wordt gestart met extra sociale aandacht	Meteen bij binnenkomst	Na een eerste ontweningsperiode
4. Aantal CAD medewerkers in het HvB	Vijf	Eén
5. Mate van direct contact tussen CAD-medewerkers en gedetineerden	Dagelijks, in dagprogramma ingebouwd	Voornameijk tijdens de wekelijkse groepsgesprekken (indien de betrokkene daaraan meedoet)
6. Frequentie van extra activiteiten	Groepsgesprekken en voorlichting 2 à 3 maal per week	Groepsgesprekken 1 maal per week. Voorlichting door één instelling
7. Bewaarders	Apart team op het paviljoen	Roulerende teams
8. Maatschappelijk werk	Niet aanwezig	Wel aanwezig
9. Overplaatsing (na ± 14 dagen)	Naar ander HvB, met eigen directie, regiem en dagprogramma	Binnen het zelfde HvB

In hoofdstuk 5 van dit verslag zal van enkele van deze aspecten worden beschreven hoe de gedetineerden deze ervaren hebben.

3. HET MATERIAAL

De in het navolgende beschreven gegevens berusten op twee informatiebronnen: registratieformulieren die in de Huizen van Bewaring voor alle verslaafde gedetineerden werden ingevuld en interviews die werden gehouden met een aantal gedetineerden van wie tijdens de interviewperiode de datum van ontslag nabij was.

3.1. De registratieformulieren

Toen de experimenten enige maanden liepen, werd, vooruitlopend op het evaluatie-onderzoek, een registratieformulier ontwikkeld door de coördinatoren van de experimenten, enkele leden van de projectgroep die de experimenten begeleidt, het (toenmalige) hoofd van het Stafbureau Wetenschappelijke Adviezen van de Directie Gevangeniswezen en een medewerker van het WODC.

Op deze formulieren worden gegevens bijgehouden over de cliënten en hun achtergrond, summier over het druggebruik, de medische en sociale zorg tijdens de detentie, contacten met hulpverleningsinstellingen bij binnenkomst in het Huis van Bewaring, plannen ten aanzien hiervan voor na het ontslag uit detentie en gegevens over druggebruik en de hulpverleningssituatie respectievelijk één, drie en zes maanden na ontslag. Omstreeks 1 juni 1980 werd begonnen met het bijhouden van deze registratie. De gegevens die vermeld staan in hoofdstuk 4 van dit verslag zijn aan deze formulieren ontleend, voorzover zij op 23 maart 1981 aan het WODC waren opgestuurd. Het zal opvallen dat deze gegevens niet altijd even volledig zijn. Het CAO in het Huis van Bewaring te Amsterdam heeft na een korte start geen aandacht meer kunnen besteden aan de registratie zodat achteraf voor een grote groep gedetineerden de gegevens alsnog moeten worden ingevuld. Dit verklaart tendele de aantallen in de categorieën 'onbekend'. Omdat de gegevens van de gedetineerden in het Huis van Bewaring te Amsterdam pas op het laatste moment binnenkwamen, werd bij het coderen de aandacht op hen geconcentreerd. Hierdoor is men helaas niet meer toegekomen aan de formulieren uit Rotterdam die op het laatste moment kwamen. Dit verklaart voor een deel de 69 'onbekenden' die bij vrijwel alle variabelen voor de groep in Rotterdam voorkomt.

Over de follow-up (gegevens over contact met de hulpverlening en eventueel

druggebruik na ontslag uit de detentie) kan in dit verslag nog niet gerapporteerd worden. Het interne CAD in het Huis van Bewaring te Amsterdam moest met het opvragen van deze gegevens na korte tijd ophouden. Ook het plan om alsnog deze informatie in te winnen kon niet slagen. Over de ex-gedetineerden in het Huis van Bewaring te Rotterdam zijn de follow-up gegevens wel geregistreerd. Het aantal gedetineerden waarvan op 23 maart, de sluitingsdatum van de materiaalverzameling voor dit eerste verslag, deze gegevens binnen waren, was echter te klein om daar nu al over te rapporteren. Over de mogelijke invloed van het werk van het CAD in het Huis van Bewaring op later druggebruik en het verloop van de contacten met de hulpverlening kunnen zodoende in dit verslag nog geen uitspraken worden gedaan.

3.2. De interviews

Op 12 januari werd gestart met het interviewen van de gedetineerden. Terwijl op de registratieformulieren de meer objectieve gegevens en globaal die over druggebruik en hulpverlening worden vermeld, werd in het interview hierover meer doorgevraagd en ingegaan op de achtergronden ervan. Daarnaast werd gevraagd naar meer subjectieve gegevens: ervaringen en oordelen hierover. Dit laatste betreft vooral de ervaringen tijdens het verblijf op de experimentele afdelingen en de overplaatsingen naar respectievelijk een andere afdeling of een ander Huis van Bewaring.

Omdat de beschikbare periode voor het houden van interviews kort was (drie maanden) werden zoveel mogelijk verslaafde gedetineerden die op de experimentele afdelingen verbleven hadden, geïnterviewd. Daarnaast werden enkele gedetineerden geïnterviewd die na binnenkomst op andere paviljoens of afdelingen werden geplaatst. Hun aantal was echter nog te klein om in dit verslag over te rapporteren.

De interviews werden gehouden nadat de betrokkenen uit de experimentele afdelingen werden overgeplaatst en zo kort mogelijk voordat zij uit het Huis van Bewaring werden ontslagen.

Dit tijdstip werd gekozen opdat zoveel mogelijk informatie beschikbaar zou zijn over de eventuele plannen ten aanzien van hulpverlening na ontslag. Ook hadden de geïnterviewden op dat moment enige tijd gehad om de ervaringen op de experimentele afdelingen en die naar aanleiding van de overplaatsing te laten bezinken.

Zowel voor de gegevens die door middel van het registratieformulier als die door middel van de interviews werden verkregen, geldt dat zij geanonimiseerd zijn. Elke gedetineerde kreeg een nummer. De sleutel tussen deze nummers en de daarbij behorende namen is niet in handen van het WODC en door haar ook niet opvraagbaar. Degene die over deze sleutel beschikt heeft geen beschikking over de gegevens van de betrokken personen.

3. Bewerking en presentatie van de gegevens

Dit eerste verslag is vooral beschrijvend van aard. Zowel uit de registratieformulieren als uit de interviews zijn die vragen gelicht die informatie verschaffen over de op blz. 1 genoemde onderwerpen.

In hoofdstuk 4 worden de gegevens vermeld die aan de registratieformulieren zijn ontleend.

Vanwege het grote tijdgebrek zijn hierop nog geen statistische analyses uitgevoerd. De gegevens worden beschreven door middel van frequentie-tabellen en centrale waarden. In een volgend verslag zal gerapporteerd worden over mogelijke verbanden tussen deze gegevens.

In hoofdstuk 5 worden de resultaten van de interviews beschreven. De eerst te beantwoorden vraag was hoe de verslaafde gedetineerden deelname aan de experimenten, of plaatsing op de in het kader van de experimenten opgezette afdelingen, ervaren hebben. Daarom is voor dit verslag een aantal vragen uit het hoofdstuk 'Detentie-ervaringen' uit het interview gelicht.

Het interview bevatte zowel gesloten als open vragen. Per onderwerp werd eerst een oordeel gevraagd dat door de interviewer gescoord werd op een vijfpuntschaal. Deze scores zijn steeds in tabelvorm gepresenteerd. Voor de meeste vragen is de significantie van eventuele verschillen in reacties tussen de gedetineerden in Amsterdam en die in Rotterdam berekend en vermeld. Na elke gesloten vraag werd tijdens het interview doorgevraagd naar de ervaringen met betrekking tot de respectievelijke onderwerpen en toelichtingen op de gegeven score. Dit gebeurde in open vorm. Er werd doorgepraat over wat de gedetineerden zelf aangaven zonder op bepaalde 'topics' aan te sturen. De opmerkingen die de geïnterviewden hierbij maakten, werden zoveel mogelijk letterlijk genoteerd onder de noemers 'positief' en 'negatief'. In hoofdstuk 5 worden deze opmerkingen als toelichtingen bij de scores op de gesloten vragen beschreven.

Helaas kon door tijdgebrek nog geen vergelijking gemaakt worden tussen de resultaten zoals die in dit verslag staan beschreven en die uit eerdere onderzoeken betreffende druggebruikers in Huizen van Bewaring. Wel kon met behulp van enkele vragen uit het interview een vergelijking gemaakt worden tussen de ervaringen nu en die tijdens eerdere detenties.

4. BESCHRIJVING VAN DE ONDERZOEKSGROEPEN

De gegevens zoals die in de tabellen 3 tot en met 32 staan vermeld zijn ontleend aan de registratieformulieren. Deze werden in de twee Huizen van Bewaring op grond van verschillende bronnen ingevuld. In Amsterdam werd de informatie rechtstreeks door de betrokken gedetineerden aan de CAD medewerkers gegeven. In Rotterdam werden de formulieren ingevuld op grond van de dossiers van het (externe) CAD. Wanneer de administratieve medewerkster van de CAD-coördinator hierin lacunes of onduidelijkheden aantroef, won zij de informatie in bij de maatschappelijk werkenden die in het Huis van Bewaring de intake gesprekken voerden. Dit impliceert dat de gegevens voor de groep in het Huis van Bewaring te Amsterdam en die in Rotterdam niet geheel te vergelijken zijn. Uit oogpunt van efficiëntie zijn zij echter wel in gecombineerde tabellen weergegeven.

Aangezien een van de doelstellingen van het evaluatie-onderzoek was na te gaan welke gedetineerden wel- en welke niet aan het experiment in Amsterdam hebben deelgenomen, is een groot deel van de gegevens over de groep gedetineerden in Amsterdam uitgesplitst in deze twee subgroepen. Mogelijke verschillen worden wel gesignaleerd maar zijn nog niet op hun significantie getoetst.

Nog één voorafgaande opmerking betreft de berekening van de percentages. De percentages zijn zoals uit de tabellen blijkt, steeds berekend over het aantal wat bij het 'subtotaal' vermeld staat. Dit betekent in een aantal gevallen dat de 'onbekenden' hierin niet meeberekend zijn. Hoewel dit misschien wat onorthodox is, leek het mij toch beter, omdat anders niet-reële getallen te zeer een rol zouden spelen bij de berekende percentages.

Tenslotte een opmerking over de in elke tabel voorkomende categorie 'missing'. Dit betreft de gedetineerden waarvan wel enige registratie gegevens bekend zijn, nl. het medische gedeelte (wat in dit rapport nog niet wordt besproken), maar waarvan het algemene gedeelte van het registratieformulier nog ontbreekt.

In een volgend rapport worden de gegevens van deze gedetineerden meeverwerkt.

Amsterdam Tabel 1. Verslaafde gedetineerden in Amsterdam van 1 juni 1980 tot 1 april 1981

	Op pav. 1	Elders	Totaal
Binnengekomen	174	194	368
Geregistreerd	89	94	183

In het Huis van Bewaring te Amsterdam ('Demersluis') zijn van 1 juni 1980 tot 1 april 1981 in totaal 368 verslaafden aan harddrugs binnengekomen. Van deze 368 gedetineerden werden er 174 (47,3%) op de experimentele afdeling, paviljoen I, geplaatst en 194 (52,9%) elders. Van de 368 gedetineerden werd van 183 (49,7%) een deel van het registratieformulier vóór 23 maart 1981 aan het WODC opgestuurd. Van deze 183 'geregistreerden' verbleven er 89 (48,6%) op paviljoen 1 en 94 (51,4%) elders gedurende de eerste periode van hun detentie. Alle 183 verslaafde gedetineerden waarover iets werd geregistreerd waren preventief gehecht.

Amsterdam Tabel 2. Verslaafde gedetineerden in Rotterdam van 1 juni 1980 tot 1 april 1981, afkomstig uit Rotterdam of Dordrecht

	Op de C ¹ afd.	Elders	Onbekend	Totaal
Binnengekomen	115	55	4	174
Geregistreerd	81	9	69*	159

* Van 69 mensen is het algemene gedeelte van het registratieformulier voor dit rapport nog niet verwerkt, zodat van hen nog niet kan worden gezegd of zij op de C¹ afdeling verbleven of niet

In Rotterdam is het beeld iets ingewikkelder omdat het in de opzet besloten lag dat het algemene deel van de registratieformulieren niet zou worden ingevuld voor de verslaafde gedetineerden die niet afkomstig zijn uit Rotterdam of Dordrecht. De reden hiervan was dat in Rotterdam de registratieformulieren grotendeels werden ingevuld op grond van de dossiers van het externe CAD te Rotterdam, welke als regio Rotterdam en Dordrecht heeft. Tabel 2 betreft alleen de verslaafden afkomstig uit Rotterdam en Dordrecht.

Bij het totaal aantal binnengekomen verslaafden dienen er nog 38 opgeteld te worden die niet uit Rotterdam of Dordrecht afkomstig zijn, zodat dit op 212 komt.

Alle 90 gedetineerden waarvan de gegevens voor dit rapport verwerkt, waren preventief gehecht.

4.1. Algemene gegevens

4.1.1. Leeftijd bij binnankomst in het Huis van Bewaring

Tabel 3 Leeftijd bij binnankomst in het Huis van Bewaring

	Amsterdam			Rotterdam		
	abs.	%	cum.%	abs.	%	cum.%
17-18	3	1.8	1.8	2	2.3	2.3
19-20	21	12.1	13.9	8	9.2	11.5
21-22	29	16.7	30.6	15	17.2	28.7
23-24	27	15.6	46.2	18	20.6	49.4
25-26	29	16.7	63.0	13	14.9	64.4
27-28	24	13.8	76.9	8	9.2	73.6
29-30	14	8.0	85.0	7	8.0	81.6
31-32	9	5.2	90.2	9	10.4	92.0
33-34	4	2.4	92.5	2	2.3	94.3
35-36	6	3.4	95.9	-	-	94.3
37-38	1	0.6	96.5	1	1.2	95.5
39-40	2	1.2	97.7	1	1.2	96.7
> 40	4	2.3	100.0	3	3.3	100.0
Suutotaal	173	100.0	100.0	87	100.0	100.0
Onbekend	7			3		
Missing	3			69		
Totaal	180			159		
Gemiddeld	25.90			26.08		
Mediaan	25.00			24.56		

Zowel in Amsterdam als in Rotterdam was de gemiddelde leeftijd van de verslaafde gedetineerden bij binnenkomst in het Huis van Bewaring rond de 26 jaar. Omdat er zowel in Amsterdam als in Rotterdam enige (extreem) hoge leeftijden bij waren (resp. 41, 43, 46 en 72 jaar in Amsterdam en 45, 47 en 51 jaar in Rotterdam) geeft dit gemiddelde een iets vertekend beeld. De mediaan (d.w.z. de leeftijd waaronder 50% van de betrokkenen valt) levert hier een beter beeld. In Amsterdam was de helft van de gedetineerden jonger dan 25 jaar en in Rotterdam jonger dan 24,5 jaar. In beide Huizen van Bewaring was ongeveer twee derde van de verslaafde gedetineerden jonger dan 27 jaar.

Bel 4 Leeftijd bij binnenkomst in het Huis van Bewaring uitgesplitst voor Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam - niet paviljoen 1

	Amsterdam - pav. 1			Amsterdam - niet pav. 1		
	abs.	%	cum. %	abs.	%	cum. %
17-18	2	2.3	2.3	1	1.1	1.1
19-20	13	15.1	17.4	8	9.2	10.3
21-22	21	24.4	41.8	8	9.2	19.5
23-24	12	14.0	55.8	15	17.2	36.8
25-26	13	15.2	70.9	16	18.4	55.2
27-28	13	15.1	86.0	11	12.6	67.8
29-30	6	7.0	93.0	8	9.1	77.0
31-32	2	2.2	95.2	7	8.1	85.2
33-34	1	1.2	96.4	3	3.4	88.6
35-36	-	-	96.4	6	6.9	95.5
37-38	1	1.2	97.6	-	-	95.5
39-40	1	1.2	98.8	1	1.1	96.7
> 40	1	1.2	100.0	3	3.3	100.0
Subtotaal	86	100.0	100.0	87	100.0	100.0
Onbekend	-			7		
Missing	3			-		
Totaal	89			94		
Gemiddeld	24.4			27.3		
Mediaan	23.9			26.1		

Wanneer men de gedetineerden in Amsterdam uitsplitst in hen die op het paviljoen I werden geplaatst en hen die elders zijn geplaatst, blijkt dat zowel de gemiddelde leeftijd als de mediaan van de laatst genoemde groep aanzienlijk hoger is dan die van de eerstgenoemde.

Hoewel dit verschil in leeftijd op het moment van binnenkomst nog niet op zijn significantie getoetst is, kan men voorzichtig concluderen dat zij die niet op paviljoen I werden geplaatst over het algemeen iets ouder waren.

4.1.2. Nationaliteit en culturele achtergrond

Tabel 5 Nationaliteit

	Amsterdam		Rotterdam	
	abs.	%	abs.	%
Nederlands	119	66.2	69	76.7
Surinaams	20	11.1	10	11.1
Belgisch	-	-	1	1.1
Duits	11	6.1	1	1.1
Engels	4	2.2	-	-
Frans	1	0.6	-	-
Italiaans	3	1.7	-	-
Grieks	2	1.1	-	-
Turks	1	0.6	-	-
Algerijns	1	0.6	-	-
Marokkaans	2	1.1	2	2.2
anders Europees	1	0.6	-	-
anders niet-Eur.	9	5.0	2	2.2
statenloos	3	1.7	-	-
onbekend	3	1.7	5	5.6
subtotaal	180	100.0	90	100.0
missing	3		69	
totaal	183		159	

In de groep gedetineerden in Amsterdam waren meer verschillende nationaliteiten vertegenwoordigd dan in de groep te Rotterdam. Het percentage gedetineerden met de Surinaamse nationaliteit bedroeg bij beide 11.1. Het valt op dat van de verslaafden uit de ons omringende landen het merendeel de Duitse nationaliteit heeft.

Tabel 6 Culturele achtergrond

	Amsterdam		Rotterdam	
	abs.	%	abs.	%
Nederlands	74	41.1	11	12.3
Sur.+Ant.	42	23.7	26	28.9
Z.Moluks	3	1.6	2	2.2
West-Europees	17	9.4	2	2.2
Zuid-Europees	4	2.1	2	2.2
Niet-Europees	8	4.3	2	2.2
Onbekend	32 ^{x)}	17.8	45 ^{x)}	50.0
Subtotaal	180	100.0	90	100.0
Missing	3		69	
Totaal	183		159	

x) De culturele achtergrond van een aantal van deze 'onbekenden' kan waarschijnlijk nog achterhaald worden door middel van de voorbladen van de registratieformulieren, die niet in handen zijn van het WODC. Het is waarschijnlijk dat onder deze 'onbekenden' een groot aantal met Nederlandse culturele achtergrond is.

Wanneer men de 'onbekenden' niet meerekent, blijkt in Amsterdam 50,7% van de verslaafden van Nederlandse origine te zijn, 29,1% van de Surinaamse of Antilliaanse en 20,3% een andere culturele achtergrond te hebben, voornamelijk West-Europees.

Wanneer men in Rotterdam de 'onbekenden' niet meerekent, worden deze cijfers respectievelijk 24,4%, 57,8% en 17,8%. Het aantal 'onbekenden' in Rotterdam op deze variabele is echter te groot om al een reële schatting te kunnen maken.

Tabel 7 Nationaliteit, uitgesplitst voor Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam-niet paviljoen 1

	Amsterdam-pav. 1		Amsterdam niet pav. 1	
	abs.	%	abs.	%
Nederlands	73	84.8	46	48.8
Surinaams	11	12.8	9	9.6
Duits	1	1.2	10	10.6
Engels	-	-	4	4.3
Frans	-	-	1	1.1
Italiaans	-	-	3	3.2
Grieks	-	-	2	2.1
Turks	-	-	1	1.1
Algerijns	-	-	1	1.1
Marokkaans	-	-	2	2.1
Anders-Eur.	-	-	1	1.1
Niet-Europees	1	1.2	8	8.5
Statenloos	-	-	3	3.2
Onbekend	-	-	3	3.2
Subtotaal	86	100.0	94	100.0
Missing	3		-	
Totaal	89		94	

Tabel 8 Culturele achtergrond, uitgesplitst voor Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam niet-paviljoen 1

	Amsterdam-pav. 1		Amsterdam-niet pav. 1	
	abs.	%	abs.	%
Nederlands	47	54.7	27	28.7
Sur+Ant.	22	25.6	20	21.3
Z. Moluks	-	-	3	3.2
W. Europees	-	-	17	18.1
Z. Europees	-	-	4	4.3
Niet-Europees	2	2.3	6	6.4
Onbekend	15	17.4	17	18.1
Subtotaal	86	100.0	94	100.1
Missing	3		-	
Totaal	89		94	

Wanneer de gegevens van de groep gedetineerden in Amsterdam worden uitgesplitst, blijkt dat het overgrote merendeel van de mensen die op paviljoen 1 werden geplaatst de Nederlandse nationaliteit heeft, (84,8% tegen 48,8% in de groep Amsterdam - niet paviljoen 1) en ook een Nederlandse culturele achtergrond (54,7% versus 28,7%). De gedetineerden die afkomstig waren uit het buitenland werden voornamelijk elders geplaatst. Dit is in overeenstemming met één van de criteria voor plaatsing op paviljoen 1: Nederlands kunnen spreken en verstaan.

4.2. Drugscarrière

Tabel 9. Leeftijd begin regelmatig harddruggebruik

	Amsterdam			Rotterdam		
	abs.	%	cum. %	abs.	%	cum. %
9-10 jr.	1	1	1	-	-	-
11-12 jr.	-	-	1	-	-	-
13-14 jr.	8	4	5	6	6	7
15-16 jr.	23	13	19	12	13	20
17-18 jr.	41	24	43	25	28	48
19-20 jr.	38	22	65	15	17	65
21-22 jr.	16	9	74	11	12	78
23-24 jr.	24	14	88	7	8	85,7%
25-26 jr.	8	4	93	6	6	92
27-28 jr.	3	2	95	4	4	97
29-30 jr.	2	1	96	1	1	98
31-32 jr.	4	2	98	-	-	-
> 32 jr.	3	2	100	2	2	100
Subtotaal	171	100	100	39	100	100
Onbekend	9			1		
Missing	3			69		
Totaal	183			159		
Gemiddeld	19,9 jr.			20,2 jr. *)		
Mediaan	19,2 jr.			18,8 jr.		

*) Dit hoge gemiddelde werd mede bepaald door twee mensen die pas op relatief hoge leeftijd (42 en 51 jr.) regelmatig harddrugs waren gebruiken. In Amsterdam waren de leeftijden boven de 32 : 34, 36 jaar.

In beide steden begon men gemiddeld rond het 20e levensjaar regelmatig harddrugs te gebruiken, Dit betreft het regelmatig gebruik en niet de leeftijd waarop men voor het eerst begon. Eveneens in beide steden begon de helft van de gedetineerden vóór het 19e jaar met regelmatig harddruggebruik.

10. Leeftijd begin regelmatig harddruggebruik, uitgesplitst voor de groepen Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam-niet paviljoen 1

	Amsterdam-pav. 1			Amsterdam niet-pav. 1		
	abs.	%	cum.%	abs.	%	cum.%
Jr.	1	1	1	-	-	-
Jr.	-	-	-	-	-	-
Jr.	4	4	6	4	4	5
Jr.	15	18	24	8	9	14
Jr.	21	25	49	20	12	36
Jr.	16	19	69	22	26	61
Jr.	10	12	81	6	7	68
Jr.	10	12	93	14	16	84
Jr.	2	2	95	6	7	91
Jr.	3	3	99	-	-	91
Jr.	-	-	99	2	2	93
Jr.	-	-	99	4	4	98
Jr.	1	1	100	2	2	100
taal	83	100	100	88	100	100
end	3			6		
ng	3			-		
l	89			94		
ddeld	19,2 jr.			20,7 jr.		
an	18,6 jr.			19,6 jr.		

Wanneer de groep gedetineerden in Amsterdam uitgesplitst wordt, blijkt de gemiddelde leeftijd waarop men regelmatig harddrugs begon te gebruiken bij degenen die niet op paviljoen 1 werden geplaatst anderhalf jaar hoger te liggen dan die van hen die daar wel werden geplaatst (20,7 jaar versus 19,2 jaar). Ook de mediaan blijkt verschil op te leveren. Van degenen die niet op het experimentele paviljoen terecht kwamen, begon de helft op jonger dan 19,6 jarige leeftijd met regelmatig harddrugsgebruik terwijl dat bij degenen die wel aan het experiment deelnamen op jonger dan 18,6 jarige leeftijd het geval was.

Men kan dus voorzichtig concluderen dat degenen die niet aan het experiment in Amsterdam deelnamen over het algemeen op iets oudere leeftijd met regelmatig harddrug gebruik begonnen waren, althans volgens eigen opgave.

Zowel in Amsterdam als in Rotterdam gebruikte men gerekend tot het moment van insluiting gemiddeld tussen de 6 en 6½ jaar regelmatig harddrugs. Ook wat betreft de verdeling van de betrokkenen over de verschillende tijdsduur-categorieën is er weinig verschil. Eveneens van beide groepen was ongeveer de helft tussen de 5 en 6 jaar verslaafd op het moment dat zij werden ingesloten.

Tabel 11 Tijdsduur tussen begin regelmatig harddruggebruik en huidige insluiting

	Amsterdam			Rotterdam		
	abs.	%	cum. %	abs.	%	cum. %
0 - 1 jr.	3	1.8	1.8	4	4.6	4.6
2	8	4.9	6.7	8	9.2	13.8
3	14	8.5	15.2	6	6.9	20.7
4	17	10.4	25.6	7	8.0	28.7
5	30	18.3	43.9	13	14.9	43.7
6	22	13.4	57.3	9	10.3	54.0
7	19	11.6	68.9	5	5.7	59.8
8	12	7.3	76.2	9	10.3	70.1
9	15	9.1	85.4	7	8.0	78.2
10	4	2.4	87.8	4	4.6	82.8
11	6	3.7	91.5	4	4.6	87.4
12	2	1.2	92.7	4	4.6	92.0
13	4	2.4	95.1	3	3.4	95.4
14	3	1.8	97.0	1	1.1	96.6
15	-	-	97.0	-	-	96.6
16	1	0.6	97.6	1	1.1	97.7
17	3	1.8	99.4	1	1.1	98.9
17	1	0.6	100.0	1	1.1	100.0
Subtotaal	164	100.0	100.0	87	100.0	100.0
Onbekend	16			3		
Missing	3			69		
Totaal	183			159		
Gemiddeld	6.12			6.35		
Mediaan	5.45			5.61		

Tabel 12. Tijdsduur tussen begin regelmatig harddruggebruik en huidige
insluiting, uitgesplitst voor Amsterdam paviljoen 1 en
Amsterdam - niet paviljoen 1

	Amsterdam - pav.1			Amsterdam - niet pav.1		
	abs.	%	cum. %	abs.	%	cum.%
0 - 1 jr.	1	1.2	1.2	2	2.5	2.5
2	2	2.4	3.6	6	7.4	9.9
3	9	10.8	14.5	5	6.2	16.0
4	7	8.4	22.9	10	12.3	28.4
5	18	21.7	44.6	12	14.8	43.2
6	10	12.0	56.6	12	14.8	58.0
7	13	15.7	72.3	6	7.4	65.4
8	5	6.0	78.3	7	8.6	74.1
9	9	10.8	89.2	6	7.4	81.5
10	2	2.4	91.6	2	2.5	94.0
11	3	3.6	95.2	3	3.7	87.7
12	1	1.2	96.4	1	1.2	88.9
13	1	1.2	97.6	3	3.7	92.6
14	1	1.2	98.8	2	2.5	95.1
15	-	-	98.8	-	-	95.1
16	-	-	98.8	1	1.2	96.3
17	1	1.2	100.0	2	2.5	98.8
> 17	-	-		1	1.2	100.0
Subtotaal	83	100.0	100.0	81	100.0	100.0
Onbekend	3			13		
Missing	3			-		
Totaal	89			94		
Gemiddeld	5,90			6,35		
Mediaan	5,45			5,45		

Wanneer de groep gedetineerden in Amsterdam wordt uitgesplitst, blijkt de gemiddelde duur van de verslaving van hen die op paviljoen 1 werden geplaatst iets korter te zijn. Het verschil is echter niet aanzienlijk (5,9 jaar versus 6,3 jaar) en bij beide subgroepen was de helft ongeveer 5½ jaar vóór de huidige insluiting met regelmatig harddrug gebruik begonnen. Van degenen die niet op paviljoen 1 werden geplaatst, gebruikte echter wel een relatief hoog percentage langer dan 9 jaar regelmatig harddrugs (16.0% versus 9,4%).

Tabel 13. De meest gebruikte harddrug vóór insluiting en gebruikswijze

	Amsterdam		Rotterdam	
	abs.	%	abs.	%
Heroïne, roken	46	25,6	20	22,2
" , snuiven	32	17,8	24	26,7
" , spuiten	94	52,2	43	47,8
Cocaine, snuiven	4	2,2	-	-
Methadon	3	1,7	1	1,1
Ander middel	-	-	1	1,1
Onbekend	1	1,5	1	1,1
Subtotaal	180	100,0	90	100,0
Missing	3		69	
Totaal	183		159	

Tabel 14. Polydruggebruik

	Amsterdam		Rotterdam	
	abs.	%	abs.	%
a	105	58,3	62	31,1
ee	75	41,7	28	68,9
nbekend	-	-	-	-
ubtotaal	180	100,0	69	100,0
issing	3		90	
otaaal	183		150	

(Bij tabel 13 en 14)

In Amsterdam was het meest gebruikte middel heroïne, aangewend door middel van spuiten (52,2%). Daarnaast gebruikte 43,4% heroïne door middel van roken of snuiven c.q. 'chinesen'.

In Rotterdam werd eveneens het meest heroïne, door middel van spuiten gebruikt (47,8%), gevolgd door heroïne, door middel van roken of snuiven, c.q. 'chinesen' (tesamen 48,9%).

In Amsterdam gebruikten 58,3% van de gedetineerden meer dan één harddrug voor zij werden ingesloten. Dit betrof bij 85,7% van hen cocaïne door middel van spuiten en bij 22,8% cocaïne door middel van roken of snuiven c.q. 'chinesen' (tesamen cocaïne: 85,7% van de poly-druggebruikers).

In Rotterdam gebruikten minder gedetineerden (31,1%) dan in Amsterdam naast de heroïne ook andere harddrugs. (Dit verschil kan echter te wijten zijn aan verschillen in de manier van materiaalverzameling: in Amsterdam rechtstreeks en in Rotterdam voornamelijk door middel van de registratie van het externe CAD.) Van degenen in Rotterdam die meer dan één harddrug gebruikten, gebruikte 62,9% cocaïne naast de hoofdrug heroïne (33,9% door middel van spuiten en 29,0% door middel van roken of snuiven c.q. 'chinesen').

Tabel 15. De meest gebruikte harddrug vóór insluiting en gebruikswijze, uitgesplitst voor de groepen Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam-niet paviljoen 1

	Amsterdam-pav.1		Amsterdam-niet pav.1	
	abs.	%	abs.	%
Heroïne, roken	19	22,1	27	28,7
" , snuiven	19	22,1	13	13,8
" , spuiten	48	55,8	46	48,9
Cocaïne, snuiven	-	-	4	4,3
Methadon	-	-	3	3,2
Onbekend	-	-	1	1,1
Subtotaal	86	100	94	100
Missing	3		-	
Totaal	89		94	

27
 Tabel 16. Polydruggebruik, uitgesplitst voor Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam-niet paviljoen 1

	Amsterdam-pav. 1		Amsterdam-niet pav. 1	
	abs.	%	abs.	%
	57	66,3	48	51,1
e	29	33,7	46	48,9
bekend	-	-	-	-
tototaal	86	100,0	94	100,0
ssing	3		-	
taal	89		94	

Wanneer de groep in Amsterdam opgesplitst wordt, blijkt dat de verdeling over de gebruikswijze van de heroïne iets verschilt, maar niet significant. Degenen die iets anders dan heroïne als hoofddrug gebruikten werden niet op paviljoen 1 geplaatst.

Binnen de groep in Amsterdam gebruikte van de groep die op paviljoen 1 werd geplaatst het merendeel (66,3%) meer dan één harddrug. Bij degenen die niet op paviljoen 1 werden geplaatst, was een verschil in aantal gebruikers van één en van gebruikers van meer dan één harddrug nauwelijks te constateren (respectievelijk 51,1% en 48,9%). Voor beide subgroepen gold dat, wanneer zij naast heroïne ook andere harddrugs gebruikten, dit voornamelijk cocaine was, en wel door middel van spuiten.

4.3. Eerdere detenties

Tabel 17 Aantal eerdere detenties

	Amsterdam			Rotterdam		
	abs.	%	cum %	abs.	%	cum %
geen	32	18,7	18,7	20	22,5	22,5
1	55	32,2	50,9	16	18,0	40,4
2	19	11,1	62,0	16	18,0	58,4
3	22	12,9	74,9	15	16,9	75,3
4	18	10,5	85,4	9	10,1	85,4
5	11	6,4	91,8	9	10,1	95,5
6	7	4,1	95,9	1	1,1	96,6
7	1	0,6	96,5	1	1,1	97,8
8	1	0,6	97,1	-	-	97,8
9	1	0,6	97,7	-	-	97,8
10	-	-	97,7	-	-	97,8
>10	4	2,3	100,0	2	2,2	100,0
Subtotaal	171	100,0	100,0	89	100,0	100,0
Onbekend	9			1		
Missing	3			69		
Totaal	183			159		
Gemiddeld	2,43			2,43		

Het gemiddelde aantal eerdere detenties in een Huis van Bewaring was zowel in Amsterdam als in Rotterdam iets meer dan 2. Hoewel het aantal gedetineerden wat opgaf slechts één maal eerder gedetineerd te zijn geweest bij de groep in Amsterdam relatief hoog was (50,9% versus 40,4% in Rotterdam) levert het totaalbeeld weinig verschillen op.

Tabel 18 Aantal eerdere detenties, uitgesplitst voor de groepen Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam-niet paviljoen 1.

	Amsterdam-pav. 1			Amsterdam-niet pav. 1		
	abs.	%	cum %	abs.	%	cum %
geen	12	14,3	14,3	20	23,0	23,0
1	28	33,3	47,6	27	31,0	54,0
2	8	9,5	57,1	11	12,6	66,7
3	12	14,3	71,4	10	11,5	78,2
4	12	14,3	85,7	6	6,9	85,1
5	5	6,0	91,7	6	6,9	92,0
6	3	3,6	95,2	4	4,6	96,6
7	1	1,2	96,4	-	-	96,6
8	-	-	96,4	1	1,1	97,7
9	1	1,2	97,6	-	-	97,7
10	-	-	97,6	-	-	97,7
> 10	2	2,4	100,0	2	2,2	100,0
Subtotaal	84	100,0	100,0	87		
Onbekend	2			7		
Missing	3			-		
Totaal	89			94		
Gemiddeld	2.55			2.32		

Ook wanneer de groep in Amsterdam uitgesplitst wordt, blijkt weinig verschil in het aantal eerdere detenties. Wel gaf van de groep die niet op paviljoen 1 werd geplaatst, een hoger percentage (23,0%) op niet eerder gedetineerd te zijn geweest dan van de groep die wel op paviljoen 1 werd geplaatst (14,3%).

Zowel bij tabel 17 als bij tabel 18 dient echter in het oog te worden gehouden dat deze het aantal detenties betreffen dat door de gedetineerden zelf is opgegeven. Het is zeer waarschijnlijk dat de reële aantallen hoger liggen.

Tabel 19 Aantal eerdere detenties als verslaafde

	Amsterdam			Rotterdam		
	abs.	%	cum %	abs.	%	cum %
geen	38	22,8	22,8	29	33,3	33,3
1	53	31,7	54,5	13	14,9	48,3
2	20	12,0	66,5	18	20,7	69,0
3	21	12,6	79,0	12	13,8	82,8
4	15	9,0	88,0	7	8,0	90,8
5	9	5,4	93,4	4	4,6	95,4
6	5	3,0	96,4	1	1,1	96,6
7	1	0,6	97,0	1	1,1	97,7
8	1	0,6	97,6	-	-	97,7
9	-	-	97,6	1	1,1	98,9
10	2	1,2	98,8	1	1,1	100,0
>10	2	1,2	100,0	-	-	
Subtotaal	167	100,0	100,0	87	100,0	100,0
Onbekend	13			3		
Missing	3			69		
Totaal	183			159		
Gemiddeld	2,14			1,90		

(Bij tabel 19 en 20)

Zowel in Amsterdam als in Rotterdam gaf men op gemiddeld rond de 2 maal eerder gedetineerd te zijn geweest als verslaafde. In Rotterdam gaf een hoger percentage van de gedetineerden op niet eerder als verslaafde te zijn gedetineerd dan in Amsterdam (respectievelijk 33,3% en 22,8%).

Wanneer de groep in Amsterdam uitgesplitst wordt, blijkt er nauwelijks verschil te bestaan tussen het gemiddelde aantal eerdere detenties der

Tabel 20 Aantal eerdere detenties als verslaafde, uitgesplitst voor Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam-niet paviljoen 1.

	Amsterdam-pav. 1			Amsterdam-niet pav.		
	abs.	%	cum %	abs.	%	cum %
geen	17	20,2	20,2	21	25,3	25,3
1	25	29,8	50,0	28	33,7	59,0
2	8	9,5	59,5	12	14,5	73,5
3	13	15,5	75,0	8	9,6	83,1
4	12	14,3	89,3	3	3,6	86,7
5	4	4,8	94,0	5	6,0	92,8
6	2	2,4	96,4	3	3,6	96,4
7	1	1,2	97,6	-	-	96,4
8	-	-	97,6	1	1,2	97,6
9	-	-	97,6	-	-	97,6
10	1	1,2	98,8	1	1,2	98,8
> 10	1	1,2	100,0	1	1,2	100,0
Subtotaal	84			83		
Onbekend	2			-		
Missing	3			11		
Totaal	89			94		
Gemiddeld	2.25			2.04		

verslaafde. Wel gaf van de groep die niet op paviljoen 1 werd geplaatst een hoger percentage op niet eerder als verslaafde in Huis van Bewaring te hebben gezeten (25,3% versus 20,2%).

Ook bij tabel 19 en 20 dient echter in het oog te worden gehouden dat deze gegevens door de betrokkenen zelf werden opgegeven en nog niet zijn gecontroleerd.

4.4. Hulpverlening

4.4.1. Contacten met hulpverlening in het verleden

Tabel 21 Eerder(e) contact(en) met (een) hulpverleningsinstelling

	Amsterdam		Rotterdam	
	abs.	%	abs.	%
Wel	127	70,6	81	90,0
Geen	47	21,1	7	7,8
Onbekend	6	3,3	2	2,2
Subtotaal	180	100,0	90	100,0
Missing	3		69	
Totaal	183		159	

Tabel 22 Totaal aantal instellingen waarmee ooit contact

	Amsterdam		Rotterdam	
	abs.	%	abs.	%
1	81	64,3	48	59,3
2	32	25,4	22	27,2
3	9	7,1	10	12,3
4	4	3,2	1	1,2
Subtotaal	126	100,0	81	100,0
N.v.t.	47		7	
Onbekend	7		2	
Missing	3		69	
Totaal	183		159	

In Amsterdam had 70,6% van de verslaafde gedetineerden ooit eerder contact gehad met een hulpverleningsinstelling. Het merendeel van hen (64,3%) had contact gehad met één instelling, 25,4% met twee instellingen en 10,3% met drie of vier.

In Rotterdam had 90,0% van de betrokkenen ooit eerder contact gehad met een hulpverleningsinstelling. Van hen betrof dit bij 59,3% contact met één instelling, 27,2% met twee instellingen en 13,5% met drie of

Tabel 23 Eerder(e) contacten met (een) hulpverleningsinstelling(en) uitgesplitst voor Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam niet-paviljoen 1

	Amsterdam-pav. 1		Amsterdam-niet pav. 1	
	abs.	%	abs.	%
Wel	70	81,4	57	60,6
Geen	13	15,1	34	36,2
Onbekend	3	3,5	3	3,2
Subtotaal	86	100,0	94	100,0
Missing	3		-	
Totaal	89		94	

Tabel 24 Aantal instellingen waarmee ooit contact

	Amsterdam-pav. 1		Amsterdam-niet pav. 1	
	abs.	%	abs.	%
1	48	69,6	33	57,9
2	16	23,2	16	28,1
3	5	7,2	4	7,0
4	-	-	4	7,0
Subtotaal	69	100,0	57	100,0
N.v.t.	13		34	
Onbekend	4		3	
Missing	3		-	
Totaal	89		94	

Wanneer de groep in Amsterdam opgesplitst wordt, blijkt dat in beide subgroepen nog steeds het merendeel ooit contact heeft gehad met een hulpverleningsinstelling. Van degenen die op paviljoen 1 zijn geplaatst is dit echter een aanzienlijk hoger percentage dan voor hen die elders binnen Demersluis werden geplaatst, respectievelijk 81,4% en 60,6%. Bovendien hielden van degenen die op paviljoen 1 werden geplaatst iets meer betrokkenen het bij één instelling (69,9% tegen 57,9% van degenen die niet op paviljoen 1 werden geplaatst).

4.4.2. Contact met hulpverlening bij binnenkomst in en bij
vertrek uit het Huis van Bewaring

Tabel 25 Contact met hulpverlening bij binnenkomst in het Huis van Bewaring

	Amsterdam		Rotterdam	
	abs.	%	abs.	%
Nog bestaand cont.	74	41,1	71	78,9
Eerder cont.verbroken	57	31,7	11	12,2
Geen eerder cont.	41	22,8	7	7,7
Onbekend	8	4,4	1	1,2
Subtotaal	180	100,0	90	100,0
Missing	3		69	
Totaal	183		159	

Tabel 26 Contact met hulpverlening bij vertrek uit het Huis van Bewaring

	Amsterdam		Rotterdam	
	abs.	%	abs.	%
Cont. hersteld	29	20,3	10	21,3
Contr.gecontinueerd	16	11,2	15	31,9
Nieuw contact	40	27,9	7	14,9
wel cont.maar onbek. hoe	3	2,1	4	8,5
Geen contact	55	38,5	11	23,4
Subtotaal	143		47	
Onbekend	37 ^x		42 ^x	
Missing	3		70	
Totaal	183		159	

* Het aantal 'onbekenden' is hier groter dan in de voorgaande tabellen omdat van een aantal gedetineerden, die nog vast zaten, de gegevens bij einde van de detentie nog niet bekend waren.

(Bij tabel 25 en 26)

In Amsterdam had de minderheid (41,1%) contact met een hulpverleningsinstelling toen zij in het Huis van Bewaring werden ingesloten.

Als men degenen van wie de gegevens wat betreft de hulpverleningssituatie bij het einde van de detentie nog niet bekend waren, buiten beschouwing laat, kan men concluderen dat in Amsterdam van degenen die een contact hadden toen ze binnenkwamen, in 21,6% van de gevallen dit contact gecontinueerd is (16 van de 74) en dat van degenen die een verbroken contact hadden dit in 50,9% (29 van de 57) van die gevallen hersteld is.

Kijkt men alleen naar de mensen die bij vertrek uit het HvB contact hadden met een hulpverleningsinstelling, dan blijkt dat bij 51,1% van hen dit een hersteld of een gecontinueerd contact is, en bij 45,5% een nieuw contact. Vooral doordat er in Amsterdam in verhouding tot Rotterdam veel nieuwe contacten gelegd zijn, zijn de verschillen tussen deze twee groepen wat betreft contact bij binnenkomst en contact bij vertrek kleiner geworden.

In Rotterdam had de meerderheid (78,9%) contact met een hulpverleningsinstelling toen ze in het Huis van Bewaring binnenkwamen.

Van degenen van wie de gegevens over de situatie bij het einde van de detentie bekend waren, had 76,6% een contact op het moment van invrijheidsstelling. Er gingen dus minder mensen met een contact weg dan dat er mensen met een contact binnenkwamen. Aangezien het aantal mensen van wie de gegevens bij het einde van de detentie klein is, kunnen over de gedetineerden in Rotterdam hier nog geen verdere uitspraken gedaan worden over het herstellen, continueren of op gang brengen van hulpverleningscontacten tijdens de detentie.

Tabel 27 Contact met hulpverlening bij binnenkomst in het Huis van Bewaring uitgesplitst voor Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam-niet paviljoen 1

	Amsterdam - pav. 1		Amsterdam-niet pav. 1	
og bestaand contact	39	45,3	35	37,2
erder cont.verbroken	32	37,2 } 51.2	25	26,6
een eerder contact	12		29	30,9
nbekend	3	3,5	5	5,3
ubtotaal	86	100,0	94	100,0
lissing	3		-	
ototaal	89		94	

Tabel 28 Contact met hulpverlening bij vetrek uit het Huis van Bewaring, uitgesplitst voor Amsterdam paviljoen I en Amsterdam-niet paviljoen

	Amsterdam-pav. I		Amsterdam-niet pav. I	
	abs.	%	abs.	%
ont. hersteld	25	30,1	4	6,7
ont.gecontinueerd	15	18,1	1	1,7
nieuw contact	29	34,9	11	18,3
al contact, maar bekend hoe	2	2,4	1	1,7
geen contact	12	14,5	43	71,6
tototaal	83	100,0	60	100,0
bekend	3		34	
omvang	3		-	
tototaal	89		94	

(bij tabel 27 en 28)

Van degenen die op paviljoen I zijn geplaatst had 45,3% een nog bestaand contact met een hulpverleningsinstelling. Bij degenen die niet op het paviljoen werden geplaatst, was dit in mindere mate het geval (37,2%). Van de gedetineerden op paviljoen I had eveneens een hoger percentage wel ooit contact gehad, maar was dit nu verbroken (37% tegen 26,6% van de gedetineerden op de andere paviljoens).

Van degenen die niet op paviljoen I werden geplaatst, had 30,9% nooit eerder contact gehad met een hulpverleningsinstelling. Deze situatie kwam bij een aanzienlijk groter aantal van hen voor dan van hen die wel op paviljoen I werden geplaatst (14,0%).

De conclusie zou kunnen luiden dat zij die niet op paviljoen I werden geplaatst, minder geneigd of in staat zijn contact te zoeken met hulpverleningsinstellingen. Daarbij dient wel in het oog te worden gehouden dat er onder degenen die niet op paviljoen I werden geplaatst aanzienlijk meer buitenlanders waren.

Wanneer men de situatie wat betreft het contact met de hulpverlening bij het einde van de detentie bekijkt, blijkt dat nu de verschillen nog groter zijn geworden.

Van degenen die op paviljoen I werden geplaatst heeft 85,5% een contact

bij vertrek, en van hen die niet aan het experiment hebben deelgenomen slechts 28,4%. Van hen werd door degenen die met een contact binnenkwamen dat slechts in één geval gecontinueerd. Wel werd er door een aantal een nieuw contact gelegd, maar ook dat kwam minder voor dan bij degenen die wel aan het experiment hadden deelgenomen (resp. 18,3% en 34,9%). Bij het bezien van de verschillen wat betreft contact met hulpverlening bij het vertrek uit het HvB moet echter wel in het oog worden gehouden dat het aantal 'onbekenden' bij de groep Amsterdam-niet paviljoen 1 groot is.

4.5. Huidige detentie gegevens

Tabel 29. Reden van het niet geplaatst worden op paviljoen 1 of de C¹ afdeling.

	Amsterdam		Rotterdam
	abs..	%	
Betr. wilde niet	12	12.8	niet ingevuld
Betr. was dealer	9	9.6	
Betr. sprak geen Ned.	29	30.9	
Betr. komt uit ander arrondissement	2	2.1	
Plaatsgebrek	28	29.8	
Anders	5	5.3	
Onbekend	9	9.6	
Totaal	94	100	

Van degenen die niet op paviljoen 1 werden geplaatst was bij 30,9% de reden dat zij geen Nederlands spraken, bij 29,8% dat er geen plaats was en bij 12,8% dat zij zelf niet op de experimentele afdeling geplaatst wilden worden. Van de totale groep geregistreerden in Amsterdam betrof dit respectievelijk 15,8%, 15,3% en 6,6%

In Amsterdam verbleef het merendeel (52,8%) van hen die op paviljoen 1 werden geplaatst daar 2 tot 3 weken; 24,9% verbleef er langer dan 3 weken. De reden van een langer verblijf dan de oorspronkelijke geplande termijn werd niet op het registratieformulier vermeld;

Tabel 29^a Duur van het verblijf op paviljoen I en de C1 afdeling

	Amsterdam		Rotterdam
	abs.	%	
1 week	4	5,6	niet ingevuld
1 - 2 weken	12	16,7	
2 - 3 weken	38	52,8	
3 - 4 weken	13	18,1	
> 4 weken	5	6,8	
subtotaal	72	100,0	
onbekend	14		
missing	3		
Totaal	89		

Tabel 30 Totale duur van de detentie in het Huis van Bewaring

	Amsterdam			Rotterdam		
	abs.	%	cum %	abs.	%	cum %
0 - 1 mnd.	14	12,6	12,6	11	12,8	12,8
1 - 2 mnd.	37	33,1	45,7	15	17,4	30,2
2 - 3 mnd.	32	28,5	74,2	15	17,4	47,6
3 - 4 mnd.	15	13,3	87,5	24	27,9	75,5
4 - 5 mnd.	7	6,4	93,9	12	14,0	89,5
5 - 6 mnd.	3	2,7	96,6	5	5,8	95,3
> 6 mnd.	4	3,4	100,0	4	4,7	100,0
subtotaal	112	100,0	100,0	86	100,0	100,0
onbekend + missing	71			73		
totaal	183			159		
gemiddeld	2,45 mnd.			3,03 mnd.		

Tabel 31 Totale duur van de detentie in het Huis van bewaring, afgesplitst voor Amsterdam-paviljoen 1 en Amsterdam-niet paviljoen 1

	Amsterdam pav. 1			Amsterdam-niet pav. 1		
	abs.	%	cum %	abs.	%	cum %
0 - 1 mnd.	12	17,4	17,4	2	4,6	4,6
1 - 2 mnd.	22	31,9	49,3	15	34,8	39,4
2 - 3 mnd.	22	31,9	81,2	10	23,5	62,9
3 - 4 mnd.	8	11,6	92,8	7	16,3	79,2
4 - 5 mnd.	2	2,9	95,7	5	11,6	90,8
5 - 6 mnd.	2	2,9	98,6	1	2,3	93,1
> 6 mnd.	1	1,4	100,0	3	6,9	100,0
subtotaal	69	100,0	100,0	43	100,0	100,0
onbekend	17			51		
missing	3			-		
totaal	89			94		
gemiddeld*)	2,11 mnd.			2,33 mnd		

*) Bij de gemiddelden zijn de 4 gedetineerden met een detentieduur van langer dan 6 maanden niet meegerekend, omdat anders de extreem hoge waarden het gemiddelde teveel zouden beïnvloeden.

(bij tabel 30 en 31)

De totale duur van de detentie bedroeg in Amsterdam gemiddeld 2,45 maanden en in Rotterdam iets meer dan 3 maanden. Ongeveer de helft van de gedetineerden in Amsterdam bracht iets meer dan 2 maanden in het Huis van Bewaring door. In Rotterdam lag dat iets hoger: daar verbleef ongeveer de helft iets langer dan 3 maanden.

Na opsplitsing van de groep gedetineerden in Amsterdam, blijkt de gemiddelde detentieduur van hen die niet op het paviljoen werden geplaatst bijna 3 weken langer te zijn dan die van hen wel die wel op het paviljoen werden geplaatst. Of dit eventueel verband houdt met mogelijk een hoger aantal schorsingen bij hen die aan het experiment deelnamen, dient nog uitgezocht te worden.

Tabel 32. Vertrek waarheen na beëindiging detentie

	Amsterdam		Rotterdam	
	abs.	%	abs.	%
vrijheid	62	34.4	61	68.5
kliniek	14	7.8	4	4.5
gevangenis	12	6.7	19	21.3
HvB andere stad	8	4.4	1	1.1
onbekend	84	46.7	4	4.5
subtotaal	180	100.0	89	100.0
missing	3		70	
totaal	183		159	

In Amsterdam was van een groot aantal gedetineerden (nog) niet bekend waarheen zij vertrokken na ontslag uit het Huis van Bewaring. Omdat de 'onbekenden' hier bij de berekening van de percentages meegerekend werden, zorgen deze waarschijnlijk voor een vertekend beeld.

Volgens deze cijfers liet 7,8% van de gedetineerden in Amsterdam zich rechtstreeks na ontslag in een kliniek opnemen. In Rotterdam betrof dit 4,5%. In Rotterdam werd een hoger percentage (21,3%) dan in Amsterdam (6,7%) overgeplaatst naar een gevangenis.

4.6. Samenvatting

4.6.1. *De gedetineerden in Amsterdam*

Algemene gegevens

De gemiddelde leeftijd van de verslaafde gedetineerden in het Huis van Bewaring te Amsterdam op het moment van insluiting was bijna 26 jaar. De helft van hen was jonger dan 25 jaar. Slechts 15% was ouder dan 30 jaar. De meerderheid had de Nederlandse nationaliteit (66,2%). Van de resterende 34,8% had 11,1% de Surinaamse nationaliteit en 6,1% de Duitse. De culturele achtergrond was van een groot aantal onbekend (17,8%). 41,1% was van Nederlandse origine en 23,7% van Surinaamse.

Drugscarriere

De gemiddelde leeftijd waarop de Amsterdamse gedetineerden regelmatig harddrugs begonnen te gebruiken was 19,9 jaar. De helft begon voordat zij 19,2 jaar waren. Gemiddeld waren zij iets langer dan 6 jaar verslaafd aan harddrugs toen zij werden óngesloten. De overgrote meerderheid (95,6%) gebruikte als hoofddrug heroïne. Ongeveer de helft (52,2%) gebruikte dit door middel van spuiten, 25,6% door middel van roken en 17,8% door middel van snuiven of 'chinesen'. 58,3% gebruikte regelmatig meer dan één harddrug. Dit betrof bij 85,7% van hen cocaine door middel van spuiten.

Eerdere detenties

In Amsterdam gaf 81,3% op eerder gedetineerd te zijn geweest. Van hen was het merendeel 1 maal (32,2%), 2 maal (11,1%), 3 maal (12,9%) of 4 maal (10,5%) eerder gedetineerd. 77,2% gaf op eerder gedetineerd te zijn geweest als verslaafde. Slechts 4,1% was dus al eens eerder ge-
hecht voordat zij verslaafd waren.

Hulpverlening

In Amsterdam had 70,6% van de verslaafde gedetineerden ooit eerder contact gehad met een hulpverleningsinstelling. Bij het merendeel van hen (64,3%) betrof dit contact met één instelling. 41,1% had nog contact met een hulpverleningsinstelling op het moment van de insluiting. Bij vertrek uit het Huis van Bewaring had 61,5% contact met een instelling. 20,0% heeft dus tijdens de detentie een oud contact hersteld of een nieuw contact gelegd.

Hierbij moet worden vermeld dat van een aantal gedetineerden de gegevens over de hulpverleningssituatie bij het vertrek uit het Huis van Bewaring nog niet bekend waren op het moment van deze rapportage. Deze zijn bij deze berekening nog niet meegeteld.

Huidige detentie gegevens

In Amsterdam verbleven de verslaafde gedetineerden gemiddeld ongeveer 2½ maand in de inrichting 'Over Amstel'. Bij het merendeel duurde de detentie aldaar tussen de 1 en de 3 maanden (61,6%). Van een groot aantal (46,7%) was op het moment van deze rapportage nog niet bekend waarheen zij vertrokken na ontslag uit het Huis van Bewaring. Wanneer deze niet worden meeberekend (zoals in tabel 32 nog niet is gebeurd), blijkt dat 64,6% de vrijheid in ging, 14,6% zich direct liet opnemen in een kliniek, 12,5% in een gevangenis werd geplaatst en 8,3% werd overgeplaatst naar een Huis van Bewaring in een andere stad.

3.

4.6.2. Vergelijking van de gedetineerden die wel- en die niet op paviljoen I werden geplaatst.

De gemiddelde leeftijd van de gedetineerden die op paviljoen I werden geplaatst was aanzienlijk jonger dan die van degenen die elders werden geplaatst (24,43 versus 27,35). Ook de mediaan leverde meer dan 2 jaar verschil op. Op paviljoen I werden voornamelijk gedetineerden met de Nederlandse nationaliteit geplaatst (84,8% versus 48,8% elders). Er werden vrijwel geen gedetineerden met een andere buitenlandse nationaliteit dan de Surinaamse opgenomen. Hetzelfde geldt voor de culturele achtergrond. Degenen die op paviljoen I werden geplaatst waren gemiddeld 1½ jaar jonger begonnen regelmatig harddrugs te gebruiken (19,2 jaar versus 20,7 jaar). Op het moment dat zij werden ingesloten waren ze gemiddeld iets korter verslaafd (5,90 jaar versus 6,35 jaar). Wel waren zij iets vaker al eerder gedetineerd geweest, zowel vóór als nadat zij verslaafd geraakt waren. Deze verschillen zijn echter gering.

Van degenen die op paviljoen I werden geplaatst had een aanzienlijk hoger percentage ooit eerder contact met een hulpverleningsinstelling gehad (81,4% versus 60,6%) en een iets hoger percentage nog contact met een instelling op het moment dat zij werden ingesloten (45,3% versus 37,2%). De verschillen wat betreft deze gegevens zijn gedurende de detentie opmerkelijk groter geworden. Bij vertrek uit het Huis van Bewaring had van degenen die niet op paviljoen I werden geplaatst (nog)

slechts 28,4% contact met een hulpverleningsinstelling versus 85,5% van hen die wél op de experimentele afdeling hadden verbleven. Tevens blijkt bij vergelijking van de gegevens van hen die wel- en hen die niet op paviljoen 1 werden geplaatst dat de laatst genoemden gemiddeld 3 weken langer in het Huis van Bewaring doorbrachten.

Wanneer men de reden van niet-plaatsing op paviljoen 1 beziet, blijkt dat van degenen wie dit betrof 30,9% geen Nederlands sprak, dus buitenlander was. Er dient nog te worden uitgezocht in hoeverre de verschillen wat betreft de hulpverleningssituatie hiermee samenhangt. Het lijkt aannemelijk dat hiertussen een verband te vinden is. Van een bijna gelijk percentage (29,8%) was echter de reden dat ze niet op paviljoen 1 werden geplaatst vanwege het feit dat daar geen plaats was. Evenzeer dient dus nog te worden uitgezocht of het feit dat er geen plaats was op paviljoen 1 er toe bijdraagt dat een aantal mensen die blijkbaar toch al minder van hulpverleningsinstellingen gebruikt (kunnen) maken, tijdens of door de detentie helemaal 'uit de boot vallen'. Deze vraag dringt zich temeer op omdat van degenen die niet op paviljoen 1 werden geplaatst, slechts 12,8% niet daar terecht kwam omdat ze het zelf niet wilden. Men kan dus niet zonder meer zeggen dat degenen die niet op de experimentele afdeling verbleven minder voor hulpverlening vatbaar zouden zijn.

4.6.3. De gedetineerden te Rotterdam

Algemene gegevens

In Rotterdam was de gemiddelde leeftijd van de verslaafde gedetineerden bij binnenkomst in het Huis van Bewaring iets ouder dan 26 jaar. De helft van hen was jonger dan 24½ jaar. 76,6% had de Nederlandse nationaliteit, 11,1% de Surinaamse. Slechts 13,2% had een andere nationaliteit. Evenals in Amsterdam was in Rotterdam van een groot aantal van de gedetineerden de culturele achtergrond (nog) onbekend. Misschien hangt het daar mee samen dat de verdeling over de Nederlandse en de Surinaamse origine net tegengesteld is aan die in Amsterdam, n.l. respectievelijk 12,3% en 28,9%.

Drugscarrière

De Rotterdamse gedetineerden begonnen gemiddeld op 20,2 jarige leeftijd regelmatig harddrugs te gebruiken. De helft van hen was jonger dan

18,8 jaar toen zij hiermee begonnen. Gemiddeld waren zij tussen de 6 en de 6½ jaar verslaafd op het moment dat zij werden ingesloten. De helft was op dat moment tot 5½ jaar verslaafd. Evenals in Amsterdam gebruikte het overgrote merendeel (96,6%) heroïne als hoofd-harddrug. 47,8% gebruikte dit door middel van spuiten, 22,2% door middel van roken en 26,7% door middel van snuiven of 'chinesen'. In Rotterdam werd voor een aanzienlijk lager percentage vermeld dat zij meer dan 1 drug gebruikten (31,1%) dan in Amsterdam. Dit betrof dan wel eveneens meestal cocaine (62,9%).

Eerdere detenties

In Rotterdam gaf 77,5% op eerder gedetineerd te zijn geweest. Ook van hen was het merendeel 1 maal (18,0%), 2 maal (18,0%), 3 maal (16,9%) of 4 maal (16,9%) eerder gedetineerd. 66,7% gaf op eerder gedetineerd te zijn geweest als verslaafde. 10,8% was dus al gedetineerd geweest voordat zij verslaafd waren.

Hulpverlening

Van de verslaafde gedetineerden in Rotterdam had 90,0% ooit eerder contact gehad met een hulpverleningsinstelling. Van hen betrof dit bij 59,3% contact met 1 instelling en bij 40,7% contact met meer dan 1. 78,9% had nog contact toen zij werden ingesloten. Van 47,2% was op het moment van deze rapportage (nog) niet bekend of zij contact hadden met een instelling toen zij werden ontslagen uit het Huis van Bewaring. Wanneer deze niet worden meegeteld, had 76,6% contact bij vertrek. Dit is 2,3% minder dan het percentage wat contact had bij binnenkomst. Vanwege het grote aantal 'onbekenden' kunnen hier echter nog geen duidelijke conclusies worden getrokken ten aanzien van het (weer) op gang brengen of continueren van hulpverleningscontacten.

Huidige detentie gegevens

In Rotterdam verbleven de verslaafde gedetineerden gemiddeld iets langer dan 3 maanden in het Huis van Bewaring. Dit is ruim een halve maand langer dan in Amsterdam. De verdeling over de verschillende tijdsduur-categorieën was iets meer gespreid dan in Amsterdam in die zin dat in Rotterdam meer betrokkenen 3 maanden of langer gedetineerd waren (24,5%).

Wanneer de gedetineerden van wie op het moment van deze rapportage de gegevens over het einde van de detentie nog niet bekend waren, niet worden meegeteld (wat in tabel 32 nog niet is gebeurd), vertrok 71,7% de vrijheid in, liet 4,7% zich direct aansluitend op de detentie in een kliniek opnemen, werd 22,4% in een gevangenis geplaatst en werd 1,2% overgeplaatst naar een ander Huis van Bewaring.

4.6.4. Vergelijking van de gedetineerde verslaafden in Amsterdam en Rotterdam

Er waren weinig verschillen te constateren tussen de gedetineerden in Amsterdam en Rotterdam wat betreft de leeftijd op het moment van insluiting, de leeftijd waarop men regelmatig harddrugs begon te gebruiken, de duur van de verslaving tot het moment van insluiting en het soort harddrug wat ze vooral gebruikten. In Amsterdam was het wel van aanzienlijk meer verslaafden bekend dat zij regelmatig meer dan één soort gebruikten.

In Amsterdam gaf een iets kleiner percentage op eerder gedetineerd te zijn geweest en een aanzienlijk kleiner percentage dat ze eerder gedetineerd waren geweest toen ze al verslaafd waren, dan in Rotterdam. Dit zou er op kunnen wijzen dat in Amsterdam een kleiner percentage vóórdat zij verslaafd waren al zodanig met justitie in aanraking kwam dat ze gedetineerd werden of dat men Amsterdam vaker pas gedetineerd werd nadat men verslaafd geraakt was. Men zou ook kunnen denken dat in Rotterdam een grotere groep gedetineerden zich al op het criminele pad had begeven voordat ze verslaafd raakten. Wat betreft de hulpverleningssituatie waren er opmerkelijke verschillen tussen de gedetineerden in Amsterdam en Rotterdam.

In Rotterdam had een aanzienlijk hoger percentage zowel ooit eerder contact gehad met een instelling als nog contact op het moment van insluiting. Dit is in overeenstemming met wat er werd verondersteld bij de opzet van het experiment te Rotterdam.

Wat betreft het contact met een hulpverleningsinstelling bij vertrek uit het Huis van Bewaring lopen de cijfers minder uiteen. In Amsterdam gingen aanzienlijk meer gedetineerden met een contact weg dan dat er met een contact binnenkwam. Tijdens de detentie is er dus door veel mensen of een verbroken contact hersteld of een nieuw contact gelegd. Zoals vermeld was dit vooral het geval bij gedetineerden die op de experimentele afdeling hadden verbleven.

Voor zover de gegevens over de hulpverleningssituatie bij het einde van de detentie bekend waren, ging in Rotterdam een iets kleiner percentage met een contact weg dan dat er met een contact binnenkwam. Of dit de reële situatie weergeeft of dat het aantal (nog) onbekenden tot een vertekend beeld leidt, moet nog uitgezocht worden. Wel lijkt het zeker dat in Rotterdam een kleiner percentage zonder contact met een hulpverleningssituatie uit het Huis van Bewaring vertrok dan in Amsterdam. In Amsterdam was het daarentegen van een hoger percentage bekend dat zij zich in aansluiting op de detentie in een kliniek lieten opnemen.

5. DETENTIE ERVARINGEN

5.1. Algemeen oordeel over 't verblijf op paviljoen 1 c.q. de C¹ afdeling

De eerste vragen van het gedeelte van het interview dat over de ervaringen tijdens de detentie ging, bevatte een aantal vragen die in het algemeen waren gesteld. Zonder op bepaalde onderwerpen aan te sturen werd om een oordeel gevraagd. Evenals de andere 'gesloten' vragen werden deze op een vijfpuntsschaal gescoord. Daarna werd, in open vorm, om een toelichting gevraagd en doorgepraat over wat de gedetineerden hierbij zelf aanroerden. De opmerkingen die hierbij werden gemaakt, werden door de interviewers steeds zoveel mogelijk letterlijk, ander de noemers 'positief' en 'negatief' genoteerd, en worden als zodanig hier als toelichting vermeld.

Bij het scoren van deze toelichtingen werden opmerkingen van dezelfde aard per respondent als één opmerking opgevat. Wanneer dus iemand b.v. het CAD 'aardig' en 'vriendelijk' vond, is dat als één opmerking gescoord. Vond hij het CAD 'aardig' en 'goed op de hoogte van drugsproblematiek', dan werd dat als twee opmerkingen opgevat. Bij de toelichtingen in de volgende paragrafen zijn steeds de meest voorkomende opmerkingen eruit gelicht. De meeste respondenten hadden per vraag meer dan één opmerking. Zo kan het aantal opmerkingen, waar vermeld, het aantal respondenten overtreffen.

5.1.1. Hoe beoordeelden de geïnterviewden de periode op paviljoen 1 de C¹ afdeling?

	1 Heel goed.	2 Goed	3 Gemengd/ tussenin	4 Niet zo goed	5 Slecht	Onbek.	Tot.	Gem.
A-E. *	9	7	3	-	2	-	21	2.00
R-E.	-	4	5	9	7	-	25	3,76

$$\chi^2 = 21.91 \quad df = 4 \quad P = < .01$$

* De antwoorden van de gedetineerden die niet op pav. 1/de C¹ afd. hebben gezeten worden met het oog op de overzichtelijkheid hier nog niet vermeld omdat de aantallen te klein zijn om er echt iets uit af te leiden. A-E = A'dam-pav. 1, R-E = R'dam-C1-afd.

Het verblijf op paviljoen 1 in Amsterdam werd door de meerderheid (76,2%) goed of zelfs heel goed ervaren. De positieve ervaringen (in totaal 41 positieve opmerkingen) betreffen vooral de opvang en de begeleiding, het contact en het vertrouwen (tesamen 13). Daarop volgde een groep opmerkingen die het regiem betreffen: het veel tijd buiten de cel kunnen doorbrengen en de vrijheid (9). Tenslotte werd vijfmaal het gestimuleerd worden om actief bezig te zijn genoemd.

De negatieve opmerkingen in Amsterdam (totaal 30) betroffen de duur van het verblijf op paviljoen 1 ('te kort') en het gebrek aan opvang daarna (tesamen 6). Daarop volgde een reeks opmerkingen die onder de noemer 'te veel dwang' zijn te rangschikken (tesamen 6): gedwongen afkicken, gedwongen praten en te veel dwang in het algemeen.

De periode op de C¹ afdeling in Rotterdam werd door het merendeel van de geïnterviewden (64,0%) negatief beoordeeld. Er werden 46 negatieve opmerkingen gemaakt. Het beeld werd vooral bepaald door klachten op fysiek terrein (8) en de medische verzorging (tesamen 19): 'geen/te weinig/of te kort methadon', 'geen slaapmiddelen', en 'te weinig-/of te weinig op het individu afgestemde aandacht en/of zorg, zowel medisch als sociaal. Negen opmerkingen betroffen het regiem. Deze hielden verband met het veel alleen op de cel moeten zitten en weinig gelegenheid hebben om te praten en/of (lichamelijk) actief bezig te zijn.

'Om af te kicken moet je sterk zijn, en dat ben je niet altijd alleen', en 'als je veel beweegt, voel je je minder slecht'. Zoals mede uit andere vragen bleek, hadden enige gedetineerden het idee dat ze alleen op de C¹ afdeling zaten 'om beter in de gaten te kunnen worden gehouden'.

De positieve opmerkingen in Rotterdam (totaal 12) betroffen vooral de medische behandeling 'je kreeg er tenminste methadon' (6), maar dit werd dan weer afgezwakt door er aan toe te voegen dat de methadonverstrekking 'te kort' of 'te weinig' was, zoals bij de bespreking van het oordeel over de medische behandeling zal blijken.

Het valt op dat in Amsterdam, spontaan, nauwelijks opmerkingen werden gemaakt over de fysieke toestand en de behandeling door de medische dienst, terwijl in Rotterdam zowel de negatieve als de positieve opmerkingen bijna uitsluitend op dit terrein lagen.

Op de hier vermelde ervaringen en opmerkingen wordt in de volgende paragrafen, waar de verschillende onderwerpen apart besproken worden, teruggekomen. Het globale beeld is echter al gegeven, het Amsterdamse paviljoen is positief ervaren, het Rotterdamse veel minder.

5.1.2. Vergelijking met eerdere detenties als verslaafde in een Huis van Bewaring

Volgens eigen opgave tijdens het interview hadden 15 van de 21 respondenten in Amsterdam eerder als verslaafde in een Huis van Bewaring gezeten, tesamen 48 maal. Van de 25 respondenten in Rotterdam waren dat er 17 met tesamen 46 eerdere detenties, en één waarvan onbekend was hoe vaak.

Vergelijking van de eerste periode van de detentie nu met die eerdere keren, levert het volgende beeld op:

	1	2	3	4	5	Nvt	Onbek.	Tot.	Gem ^a
	Nu veel beter	Nu iets beter	't Zelfde	Nu iets slechter	Nu veel slechter				
A-E, 1e kr.	9	1	2	-	1	6	2	21	1,69
" 2e kr.	6	1	-	-	-	9	5	21	..
" 3e kr.	6	-	-	-	-	11	4	21	..
R-E, 1e kr.	1	4	4	4	3	8	1	25	3,25
" 2e kr.	-	4	2	3	3	12	1	25	3,42
" 3e kr.	-	2	2	3	1	16	1	25	..

χ^2 = resp. 13.70, 15.56 en 14.00 df=4 $P < .01$ (voor alle drie keren)

^a Waar de aantallen te klein werden, zijn de gemiddelden niet vermeld.

Van degenen die een vergelijking konden maken in Amsterdam vonden de meesten dat ze het nu beter gehad hadden dan vroeger. In Rotterdam lagen de scores meer verspreid, met de balansdoorslaand naar een negatief oordeel in vergelijking met eerdere detenties die niet op de C¹ afdeling werden doorgebracht.

Van de positieve opmerkingen in Amsterdam (totaal 17) nam ook hier

weer de groep die onder de noemer 'contact en aandacht' te vatten is, de grootste plaats in (9). Hoewel in Rotterdam drie gedetineerden opmerkten dat het nu iets beter was dan eerdere keren omdat ze nu tenminste 'iets' of 'een paar dagen' methadon kregen, waren de negatieve opmerkingen (totaal 11) in de meerderheid. Deze reeks, niet onder één noemer te vatten, negatieve opmerken bevatten o.a. het regiem en de sfeer (5) en het gebrek aan medische en/of sociale zorg (4). Eén geïnterviewde merkte daarbij op dat hij hoge verwachtingen had van een 'aparte drugsafdeling' en dat deze niet uit waren gekomen. Wellicht speelde dat ook in het oordeel van een aantal anderen een rol.

5.1.3. Aandacht voor problemen in verband met drugsverslaving

Een volgende, meer gerichte, vraag was of de geïnterviewden vonden dat er veel aandacht werd besteed aan problemen die verband houden met verslaving. Hier werd als volgt over gedacht:

	1 Te veel	2 Veel	3 Ging wel	4 Weinig	5 Te weinig	Onbek.	Tot.	Gem.
A-E	5	6	8	-	1	1	21	2,30
R-E	-	1	3	1	19	1	25	4,58

$$\chi^2 = 27.91 \quad df=4 \quad P = <.001$$

Van de respondenten in Amsterdam vond 55,0% dat er (te) veel aandacht werd besteed aan drugsproblematiek. Hiermee duidde men in een aantal gevallen ook op de medegedetineerden: het constante gepraat over drugs en afkicken, waarop bij de vraag hoe ze een aparte afdeling voor verslaafden vonden, wordt teruggekomen. In Rotterdam vond het merendeel (83,4%) dat er te weinig aandacht was voor problemen die verband houden met de verslaving.

In antwoord op de volgende vraag in welk opzicht ze meer of minder aandacht wenselijk vonden, lagen in Amsterdam de reacties (totaal 13) meer op het terrein van anders gerichte aandacht dan dat van meer aandacht. Zoals ook bij de vragen over het con-

tact met de CAO-medewerkers zal blijken, vonden de geïnterviewden in Amsterdam veelal dat ze te veel vanuit het stereotype van de 'junk' bekeken en behandeld werden (5). Daarnaast vonden drie gedetineerden dat er te weinig ruimte was voor individuele aandacht.

In Rotterdam (totaal 28 reacties) kwam op deze vraag weer vooral een reeks reacties op medisch terrein. Men vond de medische zorg te weinig en vooral te weinig op het individu afgestemd (7). Hierop volgden een aantal opmerkingen over te weinig mogelijkheden om actief bezig te zijn (6). Tenslotte werd vijfmaal de behoefte aan meer geestelijke begeleiding geuit, en vier maal de geringe mogelijkheid om met andere gedetineerden te praten.

5.1.4 Zouden de geïnterviewden, als ze nog eens verslaafd in een Buig van Bewaring terecht komen, weer op paviljoen 1 of de C¹ afdeling geplaatst willen worden?

	1	2	3	4		
	Ja	Misschien	Nee	Weet niet	Onbek.	Tot.
A-E	11	-	6	3	1	21
R-E	2	1	5	3	14*	25

$\chi^2=7.95$ $df=4$ n.s.

* Het is nog niet uitgezocht waardoor dit grote aantal 'onbekenden' verklaard kan worden, maar waarschijnlijk is het aan een codeerfout te wijten en betreft het 'weet-nieters'.

Hoewel de periode op paviljoen 1 in Amsterdam door het merendeel gunstig werd beoordeeld denkt toch ongeveer de helft van de geïnterviewden negatief of aarzelend over nog een plaatsing op deze afdeling. De negatieve reacties (totaal 9) op de vraag waarom leveren geen duidelijk beeld op. Ze varieerden van: 'ze kunnen toch niet helpen' (3) en 'te opgefokt' (3) tot 'na overplaatsing val je in een gat' (2). De opmerkingen van degenen die zeiden eventueel wel terug te willen (totaal 18) sloegen op het regiem: 'de open deuren' (7) en/of de opvang en begeleiding (7).

De weinigen die in Rotterdam wel weer terug zouden willen, gaven als reden dat de 'aparte afdeling' toch wel enige bescherming bood

in die zin dat ze niet door de medegeïnterviewden als 'junk' werden aangekeken en afgewezen. Bij degenen die niet terugwilden kwam een aantal verschillende redenen hiervoor naar voren (totaal 9), gecombineerd te kenschetsen als: 'je hebt er minder vrijheid, terwijl er geen duidelijke voordelen als extra begeleiding tegenover staan'.

5.2 Contacten

5.2.1. Het interna CAD

De vragen over de CAD (medewerker(s) in beide Huizen van Bewaring betreffen vooral de geïnterviewden in Amsterdam. In Rotterdam is het directe contact tussen de CAD-coördinator en de gedetineerden minder intensief zodat de geïnterviewden daar er minder ervaringen mee en/of een oordeel over hebben.

Hoe vonden de geïnterviewden het dat er in het Huis van Bewaring (een) medewerker(s) van het CAD werkte(n)? Deze vraag was in abstracte vorm gesteld. De bedoeling hiervan was een oordeel over dit element te krijgen, zonder meteen te refereren aan ervaringen in het contact met de individuele medewerkers.

	1	2	3	4	5			
	Goed	Best goed	Gemengd/ tussenin	Niet zo goed	Slecht	Weet niet/ onbek.	Tot.	Gem.
A-E	9	9	1	1	1	-	21	
R-E	-	2	2	-	1	20	25	

$$\chi^2 = 7.95 \quad df = 4 \quad n.s.$$

Het merendeel van de respondenten in Amsterdam (85,8%) lijkt het idee positief te beoordelen. Hierbij moet echter meteen worden opgemerkt dat uit de gevraagde toelichting bleek, dat dit oordeel voornamelijk bepaald werd door de ervaring in de individuele contacten. Om deze reden zijn de toelichtingen verwerkt bij de volgende vraag.

In Rotterdam gaven 17 geïnterviewden op, afgezien van eventueel contact tijdens de gespreksgroepen, geen contact met de CAD-coördinator te hebben gehad. Dit is deels ook te wijten aan het feit dat gedurende de interview-periode de CAD-coördinator, tevens enige medewerker in het Huis van Bewaring, geruime tijd ziek is geweest. Omdat de gespreksgroepen als een apart onderwerp beschreven worden, zullen de reacties in Rotterdam daarop op een later tijdstip worden besproken.

Hoe hebben de geïnterviewden het contact met de CAD-medewerkers of de maatschappelijk werkers ervaren?*

	1	2	3	4	5	Geen cont./ onbek.	Tot. Gem.
	Goed	Best goed	Gemengd/ tussenin	Niet zo goed	Slecht		
A-E (CAD)	10	7	1	1	2	-	21 1,95
R-E (Mw)	6	11	2	2	1	3	25 2,14

Zowel in Amsterdam als in Rotterdam waren de ervaringen met de 'interne hulpverlening' positief. De reacties op de open vragen wat positieve en/of negatieve ervaringen in het contact waren, vielen grotendeels samen met die op de vraag of het CAD of MW ergens mee hadden kunnen helpen, zodat deze gecombineerd worden beschreven.

De reacties in Amsterdam (positief totaal 28) lagen hoofdzakelijk op het gebied van de positieve houding van de CAD medewerkers ten opzichte van de gedetineerden; met als elementen: 'meeleven', 'aandacht', 'begrip', 'rechtstreekse benadering'. De opmerkingen die meer op praktische- en gedragsmatige aspecten sloegen, betroffen het '(goed) op de hoogte zijn van drugsproblematiek', en 'informatie kunnen geven'. Op de vraag of en waarmee het CAD heeft kunnen helpen, volgden vooral reacties die te vatten zijn onder de noemer 'confrontatie met -en daardoor inzicht in zichzelf'. Daarnaast zeiden vijf gedetineerden spontaan dat het CAD hen geholpen had contact te leggen met een hulpverleningsinstelling op het gebied van drugs.

De negatieve reacties (totaal 10) waren van dezelfde aard als in paragraaf 5.1. beschreven ('te weinig individueel gericht', 'te veel vanuit een stereotype', 'te veel op opname in een kliniek gericht' en 'te gedwongen').

* Omdat in Rotterdam het persoonlijk contact in het kader van hulpverlening voornamelijk met de maatschappelijk werkers onderhouden wordt, is deze vraag in Rotterdam ten aanzien van de maatschappelijk werkers gesteld.

In Rotterdam zijn bij de positieve ervaringen met het M.W. die van praktische aard iets in de meerderheid. Zij betreffen vooral de hulp bij het leggen van contacten met hulpverleningsinstellingen (7, waarvan 3 met een drugshulpverleningsinstelling), het bemiddelen bij een bezoekenregeling (16) en in contacten met relaties (4). De houding van de maatschappelijk werkers vond zijn weerslag in opmerkingen als 'veel begrip' (4), goede gesprekken (4) en 'eerlijk' (4).

Hoewel de gedetineerden in Rotterdam er nogal eens over klaagden dat het M.W. geen tijd had of dat het lang duurde voor ze iemand konden spreken, verschillen de positieve oordeelen en ervaringen van hen qua aard niet veel van de gedetineerden in Amsterdam ten aanzien van de CAD medewerkers. Wel lijkt in Amsterdam iets meer de begeleiding als positief te zijn ervaren en in Rotterdam meer de praktische hulp.

5.2.3. De bewaarders

Hoe hebben de geïnterviewden de bejegening door de bewaarders ervaren?

	1 Goed	2 Voor 'tmeeren- deel goed	3 Gemengd/ tussenin	4 Voor 'tmeeren- deel slecht	5 Slecht	Weet niet	Tot.	Gen.
A-E	8	7	4	2	-	-	21	2.00
R-E	-	10	6	4	4	1	25	3.08

$$\chi^2 = 13.46 \quad df = 4 \quad P = < .01$$

Van de respondenten in Amsterdam had 74,4% een positief oordeel over het contact met de bewaarders. Uit de toelichting (positief 29, negatief 8) bleek dat ook van hen vooral de houding gewaardeerd werd: opmerkingen als: 'hebben hart voor de zaak', 'zijn betrokken' en 'leven mee' kwamen 14 maal voor.

Ook in Rotterdam oordeelde een groot aantal (66,7%) positief. De toelichtende opmerkingen (positief 15, negatief 21) klonken echter wat zwakker ('ze doen hun werk', en 'als jij niet lastig bent zijn zij het ook niet') en waren iets meer gemengd met negatieve kritiek. Deze laatste opmerkingen sloegen dan vooral op het regiem ('ze stoppen de gedetineerden te veel en te snel op de cel' en 'ze houden ons hier extra in de gaten').

Vonden de geïnterviewden dat de bewaarders voldoende op de hoogte waren van drugs en problemen daarmee?

	1 Allemaal	2 De meeste wel	3 Gemengd/ tussenin	4 De meeste niet	5 Geen enkele	Weet niet/ onbek.	Tot.	Gem.
A-E	3	2	8	7	-	1	21	2,95
R-E	1	3	3	6	11	1	25	3,95

$$\chi^2 = 14.30 \quad df = 4 \quad P = < .01$$

Een groot deel van de geïnterviewden in Rotterdam vond dat de bewaarders op de C¹ afdeling niets wisten van drugs en problemen daarmee. Deze vraag werd mede gesteld om te bezien of de bewaarders de kennis die zij hebben opgedaan tijdens de aanvullende opleiding ook in de praktijk in de ogen van de gedetineerden ten goede konden laten komen. Op de vraag of het feit dat een groot deel van de respondenten in Rotterdam hiervan weinig gemerkt had, samenhangt met verschillen in de opleiding, de bewaarders, de gedetineerden of de opzet van de experimenten is hier geen antwoord te geven.

5.2.3. Aparte afdeling voor verslaafden

Op de vragen hoe de geïnterviewden het vonden om op een aparte afdeling voor verslaafden te zitten, kwamen voornamelijk reacties over het contact met de medegedetineerden. Daarom vindt dit onderdeel zijn plaats bij het onderwerp 'contacten'. De gesloten vraag leverde het volgende beeld op:

	1	2	3	4	5	Weet niet/ onbek.	Tot.	Gem.
	Goed	Best goed	Gemengd/ tussenin	Niet zo goed	Slecht			
A-E	-	7	7	3	4	-	21	3.19
R-E	-	3	9	7	3	3	25	3.45

$$\chi^2 = 3.57 \quad df = 3 \quad n.s.$$

Hoewel het karakter van de twee experimentele afdelingen, afgezien van het feit dat er verslaafden bij elkaar zaten, in aanzienlijke mate verschilde, liepen de gemiddelde beoordelingen niet erg uiteen. Zowel in Amsterdam als in Rotterdam was de gemiddelde reactie negatief. De verdeling van de scores over de verschillende antwoordcategorieën verschilt echter wel.

In beide Huizen van Bewaring is de hoofdklacht ten aanzien van de aparte afdelingen dat er 'voortdurend over drugs wordt gepraat'. (A'dam 10, R'dam 16) en dat men of 'omdat er op dat gebied daar meestal niets te halen valt 'of omdat men juist bezig is er vanaf te komen', daar 'doodziek van wordt'. Daarnaast vonden vooral de geïnterviewden in Rotterdam het een bezwaar dat ze steeds weer geconfronteerd werden met het ziek zijn van anderen.

Daartegenover staat de positieve ervaring van het kunnen uitwisselen van ervaringen, elkaar kunnen steunen en stimuleren. In Amsterdam gold dit sterker (13) dan in Rotterdam (5). Dit verschil hoeft geen verbazing te wekken als men bedenkt dat in Amsterdam over het algemeen de sfeer als positiever werd ervaren en dat bovendien de geïnterviewden daarin meer mogelijkheden tot contact hadden. Een aantal gedetineerden in Amsterdam merkten echter op dat deze positieve kant, het elkaar kunnen steunen, alleen gold voor de tijd dat ze zelf nog in de (lichamelijke) ontwenningfase zaten.

5.3. Activiteiten

5.3.1. De gespreksgroepen

Op de gesloten vraag of de geïnterviewden konden zeggen of ze iets aan de groepsgesprekken hadden gehad, kwamen de volgende reacties:

	1 Veel	2 Best veel	3 Gemengd/ tussenin	4 Nauwelĳk iets	5 Niets	Weet niet/ onbek.	N.v.t. [*]	Tot.	Gem.
A-E	3	11	-	1	5	1	-	21	2,70
R-E	1	7	2	2	2	3	8	25	2,78

(Significantie nog niet getoetst)

* Acht van de geïnterviewde gedetineerden in Rotterdam hadden niet deelgenomen aan de groepsgesprekken.

Het oordeel van beide groepen over de groepsgesprekken lag aan de positieve kant. Voorafgaand aan deze vraag werd gevraagd of ze er in 't begin en vervolgens na een paar keer graag heengingen. Uit de reacties daarop bleek bij beide groepen dat het enthousiasme na een aantal keren daalde. De opmerkingen die hierbij werden gemaakt telden waarschijnlijk mee in het eindoordeel zodat deze in het onderstaande mee vermeld worden.

Bij beide groepen betroffen de positieve opmerkingen (Amsterdam totaal 19, Rotterdam totaal 20) het zichzelf beter hebben leren kennen en de eigen houding ten opzichte van afkicken (beide groepen: tesamen 9). In Amsterdam werd dit gevolgd door een reeks opmerkingen die het contact met andere gebruikers betroffen: de herkenning en de uitwisseling van ervaringen (tesamen 8).

In Rotterdam werd deze uitwisseling en wisselwerking slechts een enkele maal (3) genoemd. Dit hangt mogelijk samen met de daar veel gemaakte opmerking dat de groepsgesprekken daar te weinig frequent waren, de doorstroming te groot en dat er (daarom) te weinig serieus en vertrouwelijk werd gepraat (tesamen 8, negatief totaal 12).

In Amsterdam was het meest voorkomende bezwaar (negatief totaal

12) dat er 'te verplicht werd gepraat', dat de CAD-leider(s) te veel vanuit een stereotype van verslaafden bezig waren en te veel in de richting van opname in een kliniek duwden (tesamen 8).

5.3.2. Voorlichtingsbijaenkomsten

Zoals bij de korte beschrijving van de opzet van de experimenten werd vermeld, konden de gedetineerden in Amsterdam de voorlichting door verschillende instellingen bijwonen, terwijl in Rotterdam alleen door 'de Heemraadsingel' voorlichting werd gegeven. Op de vraag of de geïnterviewden iets aan deze voorlichting gehad hadden, leverde de volgende reacties op:

	1 Veel	2 Best veel	3 Gemengd/ tussenin	4 Nauwelijks iets	5 Niets	Weet niet/ onbek.	N.v.t.*	Tot.	Gem.
A-E, 1e kr.	1	9	3	1	3	-	4	21	2,65
A-E, 2e kr.	1	8	1	2	1	4	4	21	
R-E	1	2	-	2	6	3	11	25	3,99

(Significantie nog niet getoetst)

* N.v.t., d.w.z. dat de betrokkenen niet naar een voorlichtingsbijaenkomst zijn geweest.

In Amsterdam zeiden meer respondenten dat ze iets aan de voorlichting hadden gehad dan dat ze er niets iets aan gehad hadden. In Rotterdam lag dit andersom. Bij deze vraag is niet verder gesproken over wat ze eraan gehad hebben of er in misten. Wel zeiden 12 respondenten in Amsterdam dat ze ook graag van andere instellingen voorlichting zouden willen, in Rotterdam waren dat er 10.

5.4. Fysieke aspecten en de medische dienst

5.4.1. *Lichamelijke toestand bij binnenkomst*

De vraag hoe men zich lichamenlijk voelde toen men het Huis van Bewaring binnenkwam, leverde het volgende beeld op:

	1 Goed	2 Best goed	3 Gemengd/ tussen in	4 Tamel. slecht	5 Slecht	Onbek.	Totaal	Gem.
A-E	2	1	4	6	8	-	21	3,81
R-E	2	6	6	4	6	1	25	3,25

$$x^2 = 4.48 \quad df = 4 \quad n.s.$$

Zoals te verwachten was, voelden de respondenten zich over 't algemeen niet erg goed bij binnenkomst. De vragen over het verblijf op het politiebureau en eventuele medicatie daar en gegevens over het druggebruik zijn voor dit verslag nog niet verwerkt, zodat hier geen uitspraak kan worden gedaan over de reden van de fysieke toestand. Hoewel voor dit verslag ook nog geen correlaties worden berekend, zijn deze gegevens hier toch vermeld vanwege een mogelijk, nog te onderzoeken, verband met het oordeel over de behandeling door de medische dienst.

5.4.2. *Oordeel over de behandeling door de medische dienst*

	1 Goed	2 Best goed	3 Gemengd/ tussen in	4 Tamel. slecht	5 Slecht	Weet niet/ onbek.	Totaal	Gem.
A-E	-	3	3	3	12	-	21	4,14
R-E	-	9	4	2	6	4	25	3,24

$$x^2 = 5.34 \quad df = 4 \quad n.s.$$

Hoewel door beide groepen de behandeling door de medische dienst negatief werd beoordeeld, hadden de geïnterviewden in Rotterdam gemiddeld

een iets gunstiger oordeel over de behandeling door de medische dienst dan die in Amsterdam, hoewel niet significant.

Bij beide groepen zijn de toelichtende opmerkingen onder twee noemers te scharen, te weten 'middelenverstrekking' en 'houding en benadering'.

De gemiddelde score in Rotterdam was minder ongunstig dan die in Amsterdam, maar het aantal negatieve opmerkingen was groter.

In Amsterdam (positief totaal 6, negatief totaal 22) lagen de klachten wat betreft de medicatie enerzijds op 't terrein van de methadonverstrekking ('te snelle afbouw' en 'niet individueel bepaald', tezamen 5) en anderzijds op het niet verstrekken van slaapmiddelen (5). Wat de houding en benadering betreft, vond men dat men te weinig serieus werd genomen (4) en dat de behandeling zich te veel beperkte tot een standaardprocedure (3).

In Rotterdam (positief totaal 14, negatief totaal 32) werd tienmaal de benadering positief genoemd met toelichtende elementen als: 'kon met ze praten', 'staan voor je klaar' en 'goed overleg over 't afkicken of slaapmiddelen'. Wat betreft het verstrekken van middelen betrof de kritiek in Rotterdam vooral de methadonverstrekking: 'te weinig, te kort of te weinig op het individu afgestemd' (tezamen 7) of het geven van 'niet adequate medicijn' (4). Wat betreft de benadering betroffen de negatieve opmerkingen in Rotterdam in hoofdzaak het gevoeld gebrek aan begeleiding (7) en een autoritaire benadering (4).

5.4.3. De ontzetting

Op de vraag hoe de methode van afkicken was 'bevallen', kwamen de volgende reacties:

	1 Goed	2 Best goed	3 Gemengd/ tussenin	4 Niet zo goed	5 Slecht	N.v.t.*	Tot.	Gen.
A-E	5	8	2	2	3	3	21	2,50
R-E	2	4	5	6	7	1	25	3,50

* N.V.T., wil hier zeggen: niet afgekickt, methadon onderhoudsdosis
 $\chi^2 = 7.20$ df = 4 n.s.

In Rotterdam werd de lichamelijke ontwenningmethode slechter ervaren dan in Amsterdam. Dit kan samenhangen met het feit dat men meer klaagde over de methadonverstrekking.

5.4.4. *Vergelijking tussen de ontwenning nu en die tijdens eerdere detenties niet op paviljoen 1 of de C¹-afdeling*

	1 Veel beter	2 Iets beter	3 't Zelfde	4 iets slech- ter	5 - Veel slech- ter	Nvt	Wet niet/ onb.	Tot.	Gem.
A-E, 1e keer	7	4	2	-	1	6	1	21	1,96
A-E, 2e keer	7	3	-	-	-	6	5	21	1,30
A-E, 3e keer	7	2	-	-	-	6	5	21	1,30
R-E, 1e keer	2	4	5	4	1	8	1	25	2,97
R-E, 2e keer	1	2	4	4	1	8	5	25	3,17
R-E, 3e keer	1	1	3	4	-	8	8	25	3,73

respectievelijk:

$$\begin{aligned} x^2 &= 7.79 & df &= 4 & n.s. \\ x^2 &= 14.02 & df &= 4 & p = < .05 \\ x^2 &= 11.83 & df &= 4 & p = < .05 \end{aligned}$$

Ook bij vergelijking van de ervaringen met het afkicken nu en eerdere keren, valt het verschil in reacties van de groepen in Amsterdam en Rotterdam op. De geïnterviewden in Amsterdam hadden nu voornamelijk betere ervaringen, in Rotterdam was dit niet het geval, terwijl in Rotterdam het oordeel over de medische behandeling, zoals die althans bleek uit de reacties op de gesloten vraag, minder ongunstig was.

Wanneer men bedenkt dat de eerste periode in het Huis van Bewaring te Amsterdam over het algemeen positiever werd beoordeeld dan in Rotterdam en dat, hoewel in Rotterdam de behandeling door de medische dienst positiever wordt gescoord maar het ontwennen toch slechter werd ervaren, dan dringt

zich de vraag op of de medische zorg alleen bepalend is voor hoe men het afkicken ervaart. Naar aanleiding van vragen over de eerste periode in Amsterdam werden niet, spontaan, het afkicken of fysieke klachten genoemd, maar reacties op het terrein van het sociale klimaat. Waar in Amsterdam specifiek naar de medische dienst gevraagd werd, luidde het oordeel overwegend negatief. In Rotterdam daarentegen begint men te vertellen over fysieke klachten en gebrek aan (medische) begeleiding, terwijl het oordeel over de medische dienst minder ongunstig is dan in Amsterdam. Dit zou erop kunnen wijzen dat de sociale aspecten, 'de positieve aandacht en begeleiding' zoals de CAO-medewerkers en bewaarders in Amsterdam die door de opzet daar, konden geven en de algehele sfeer op de afdeling, van even groot belang zijn.

5.5. Overplaatsing

Omdat de overplaatsing uit de experimentele afdelingen naar aanleiding van de opzet van de experimenten en de situatie daarvan in de respectievelijke Huizen van Bewaring uiteenlopende consequenties heeft, werden hierover apart enkele vragen gesteld.

Hoe hebben de geïnterviewden de overplaatsing ervaren?

	1 Goed	2 Best goed	3 Gemengd/ tussenin	4 Niet zo goed	5 Slecht	N.v.t.*	Onbek.	Tot.	Gem.
A-E	3	3	5	2	8	-	-	21	3,43
R-E	8	9	2	1	-	3	2	25	1,80

$$\chi^2 = 14.88 \quad df = 4 \quad p = .01$$

*) Orie geïnterviewden in Rotterdam waren ten tijde van het interview nog niet overgeplaatst.

Zoals te verwachten was, viel gemiddeld bij de geïnterviewden ' in Amsterdam de overplaatsing niet zo goed, in Rotterdam daarentegen was 85,0% blij overgeplaatst te worden.

In Amsterdam (positief totaal 18, negatief totaal 43) betrof de klacht die vrijwel unaniem werd geuit, de verandering van het regiem: het veel meer tijd alleen in de cel moeten doorbrengen en het verlies van vrijheid (tesamen 13). Daarnaast hielden acht opmerkingen verband met de verminderde aandacht ('ik voelde me in de steek gelaten/miste de steun/miste hulp', 'je raakt weer vast' en 'je motivatie neemt weer af'). Niet alleen het contact met de CAD-medewerkers en de bewaarders werd gemist, ook dat met de medege-detineerden (6).

In Rotterdam (positief totaal 32, negatief totaal 1) betroffen de opmerkingen waarom men blij was met de overplaatsing eveneens het regiem en de medege-detineerden maar nu in omgekeerde richting. Eenmaal uit de C¹ afdeling weggeplaatst vond men dat men meer vrijheid kreeg en 'minder in de gaten werd gehouden' (tesamen 11). Daarnaast was men opgelucht niet meer zo geconfronteerd te worden met de drugs- en afkick problematiek van anderen en nu tussen ook niet-gebruikers te zitten (tesamen 8). Viermaal werd de accomodatie genoemd: 'schoner en warmer', en viermaal de betere sfeer.

5.6: Ideën over druggebruik

Aan het eind van het interview werd gevraagd of men door dingen die in het Huis van Bewaring waren gebeurd, anders was gaan denken over het gebruiken van drugs. De reacties hierop waren als volgt:

	1 Ja zeker	2 Wel iets	3 Ondu- delijk	4 Nee, niet erg	5 Helemaal niet	Tot.	Gem.
A-E	7	7	1	1	5	21	2,52
R-E	9	5	1	1	9	25	2,84

$\chi^2 = 1,39$ df = 4 n.s.

Bij de reacties op deze vraag moet worden opgemerkt dat zowel in Amsterdam als in Rotterdam een aantal mensen zei er al serieus vanaf te willen toen ze het Huis van Bewaring binnenkwamen.

Het valt op dat de reacties in beide groepen nogal extreem zijn

en tevens dat, hoewel de ervaringen in beide groepen in aanzienlijke mate uiteenliepen, de reacties op deze vraag in hoge mate overeenkomen. Wat er precies veranderd was, was voor een aantal mensen niet duidelijk te omschrijven.

In Amsterdam (totaal 15 reacties) zeiden zeven geïnterviewden beter gemotiveerd te zijn geraakt om van de drugs af te komen (-te blijven). In Rotterdam (totaal 7 reacties) ging men niet zover maar hielden de antwoorden meer in dat men 'met de neus op de feiten was gedrukt' en 'meer inzag wat voor leed men zichzelf en/of anderen aandeed'.

Op de vraag of ze na konden gaan waardoor deze verandering was gekomen, verschilden de antwoorden van de twee groepen.

In Amsterdam betroffen de meeste antwoorden het terrein van de contacten: de groepsgesprekken (6), de 'losse' gesprekken met andere gedetineerden in positieve zin (6) en de gesprekken met de CAO-medewerkers (4). Vier respondenten gaven de confrontatie met het ziek zijn van de medegedetineerden als reden op.

In Rotterdam daarentegen werd juist overwegend het alleen zijn en daardoor geconfronteerd worden met zichzelf als reden genoemd (9). Hoewel dit aspect door de geïnterviewden in Rotterdam overwegend als negatieve ervaring in het experiment werd genoemd, heeft het toch blijkbaar op de korte termijn niet alleen een negatief effect.

5.7. Contact met hulpverlening

	Contact bij binnenkomst	Contact bij vertrek	Concrete afspraken	Totaal respondenten
A-E	5	18	11	21
R-E	15	20	6	25

Van de 21 geïnterviewden in Amsterdam hadden er al 5 contact met een drugshulpverleningsinstelling toen ze het Huis van Bewaring binnenkwamen, 18 hadden een contact bij vertrek*, waarvan 11 met concrete afspraken.

In Rotterdam kwamen er 15 met een contact binnen en gingen er 20 met een contact weg, waarvan 6 met concrete afspraken. Een afspraak werd concreet genoemd als de betrokkene rechtstreeks naar een kliniek zou gaan of een datum voor het eerstvolgende gesprek, een controle of opname. In Amsterdam bleek dit relatief vaker het geval te zijn dan in Rotterdam. Uiteraard is op grond hiervan niets te zeggen over wat daarvan terecht is gekomen.

De geïnterviewden in Rotterdam, waarvan eerder werd gezegd dat over het algemeen vermoedelijk meer verslaafden contact hebben met (een) hulpverleningsinstelling(en), stonden zelf wat meer sceptisch ten opzichte van deze contacten, zowel naar het verleden kijkend als naar de toekomst. Bij de vraag naar de afspraken werd hier dan ook vaker vermeld dat ze zelf nog moesten zien wat ervan zou komen.

5.8. Samenvatting en conclusies

In het voorgaande werden de ervaringen van gedetineerden tijdens hun detentie op de experimentele afdelingen in respectievelijk de de Huizen van Bewaring te Amsterdam ('Demersluis') en Rotterdam beschreven en vergeleken. In hoofdstuk 2 werd al aangegeven dat deze twee experimenten in aanzienlijke mate van elkaar verschillen wat betreft de opzet en de uitwerking hiervan. Ook draagt het feit dat de coördinator in het Huis van Bewaring te Rotterdam gedurende de onderzoeksperiode geruime tijd ziek was er toe bij dat de experimenten in geringe mate vergelijkbaar zijn. Bovendien moet hier

* Of dit betekent dat 13 mensen voor 't eerst een contact hadden gelegd, kan nog niet gezegd worden.

met nadruk worden gezegd dat dit verslag een momentopname weergeeft van twee niet synchroon verlopende processen. Het experiment in Amsterdam kon starten in een nieuw ontstane situatie, terwijl in Rotterdam gaandeweg verandering moest worden gebracht in een bestaande situatie. Aangezien het echter één van de doelstellingen van het evaluatieonderzoek was na te gaan of en hoe verschillen tussen de twee experimenten bijdragen aan verschillen in detentie ervaringen, wordt in het navolgende samengevat wat hiervan bleek bij de interviews die met de betrokken gedetineerden werden gehouden. Over vrijwel elk van de in dit hoofdstuk besproken onderwerpen, behalve de behandeling door de medische dienst, had de groep gedetineerden in Amsterdam een gunstiger, of minder ongunstig, oordeel dan de groep gedetineerden in Rotterdam. De reacties van de geïnterviewden wijzen erop dat bijna alle elementen van de opzet van het experiment te Amsterdam daar positief werden gewaardeerd. In Rotterdam bleek eerder het tegendeel.

Laten we bekijken wat deze elementen in de opzet van het experiment in Amsterdam waren en welke daarvan bijdroegen aan de positieve ervaringen.

Bij de positieve opmerkingen van degenen die in Amsterdam op paviljoen I werden geplaatst kwamen drie hoofdzaken naar voren:

1. de ruime mogelijkheid tot persoonlijk contact met zowel CAD-medewerkers als bewaarders als de medegedetineerden;
2. het regiem met 'open deuren'
3. de mogelijkheid om fysiek in beweging te zijn.

Het eerste punt (het contact) werd door de gedetineerden zelf niet in verband gebracht met het feit dat paviljoen I een ruimtelijk afgescheiden afdeling is. Op de vraag hoe zij het vonden om op een afdeling met alleen verslaafden te zitten, werd niet positief gereageerd. Toch lijkt de mogelijkheid voor het bestaan van de elementen die zij voornamelijk noemden in hun toelichtingen bij de verschillende vragen, voor een belangrijk deel afhankelijk te zijn van de ruimtelijke setting. Een speciaal programma en in de dagelijkse routine ingebouwde contacten, zijn eerder mogelijk op een aparte afdeling dan in een setting waarin bepaalde groepen niet goed te scheiden zijn.

De opzet in Rotterdam, waar binnen een vleugel, een aantal cellen is gereserveerd voor verslaafden, lijkt eerder negatieve dan positieve ervaringen op te leveren. Niet alleen bij vergelijking met de ervaringen van de Amsterdamse gedetineerden, ook bij vergelijking met hun eigen ervaringen tijdens eerdere detenties kwam hun oordeel als ongunstig naar voren. Men bleek zich letterlijk en figuurlijk apart gezet te voelen zonder dat in het kader van deze apartheid speciale aandacht aan hen werd besteed of activiteiten door hen konden worden ondernomen. Deze negatieve werking werd ook weerspiegeld in de opmerkingen over de medegedetineerden. In Rotterdam kwamen vooral de onaangename aspecten van het geconfronteerd worden met ook-gebruikers naar voren, terwijl in Amsterdam, naast aspecten van deze aard, ook de mogelijkheid tot wederzijdse steun en begrip en het 'elkaar oppepen' werd opgemerkt.

Bij de klachten in Rotterdam kwamen eveneens drie 'hoofdzaken' naar voren:

1. klachten op fysiek gebied en de medische behandeling;
2. gebrek aan aandacht, contact en begeleiding
3. de gebruikelijke klachten inherent aan het gedetineerd zijn.

Het valt op dat elk van deze in Amsterdam juist, spontaan, weinig genoemd worden. Afgezien van de reeks negatieve opmerkingen naar aanleiding van de rechtstreekse vraag over de behandeling door de medische dienst, hingen de klachten in Amsterdam overwegend samen met kenmerken van het experiment. Zij kunnen, samenvattend, gekenschetst worden als te veel of te weinig van 'het goede'. Te veel in die zin dat sommige gedetineerden zich te veel in een stereotype geduwd voelden of niet bereid c.q. in staat waren aan het verplichte groepsgebeuren en de speciale activiteiten deel te nemen. Te weinig in die zin dat ze behoefte hadden aan meer individuele gesprekken en aandacht, dat 'dit voor nu wel mooi is, maar wat heb je er uiteindelijk aan' en dat het contrast tussen het verblijf op paviljoen 1 en dat na overplaatsing te groot is.

Specifiek naar het werk van de CAD-medewerkers in Amsterdam en de maatschappelijk werkers in Rotterdam gevraagd, gaven de geïnterviewden weinig uiteenlopende reacties. Wel kan men zeggen dat in Amsterdam de reacties iets meer op emotioneel/psychologisch terrein lagen, terwijl in Rotterdam meer aan praktische zaken werd gerefereerd.

De groeps gesprekken bleken zowel in Amsterdam als in Rotterdam positieve ervaringen op te leveren. Voor beide Huizen van Bewaring geldt echter dat uit de negatieve opmerkingen vooral behoefde aan meer structuur, waardoor de gesprekken duidelijker gericht en minder 'rommelig' zouden zijn, te distilleren is. De houding ten opzichte van dwang en structuur bleek echter bij een deel van hen ambivalent te zijn. Enerzijds had men er behoefte aan, anderzijds klaagde men juist over te veel aan dwang onderhevig te zijn en in een vaste structuur geperst te worden.

Afgezien van de speciale activiteiten als groeps gesprekken en voorlichting bleek er, ook en vaak juist tijdens het afkicken, een grote behoefte te bestaan aan fysieke activiteit 'om de ellende er letterlijk en figuurlijk uit te zweten'.

In Rotterdam werd nogal eens opgemerkt dat het tijdens de lichamelijke ontwenning inactief en alleen op de cel zitten de symptomen ervan alleen maar erger doet voelen.

Samenvattend kan, voorlopig, geconcludeerd worden dat een groepsbenadering met het stimuleren van positieve stromingen en het aanzetten tot actief bezig zijn, in belangrijke mate bij kunnen dragen aan verbetering in de opvang van verslaafde gedetineerden. De opmerking van een van de geïnterviewden in Amsterdam 'dat zijn motivatie gezaaid en gegroeid was', dient waarschijnlijk met een korrel zout genomen te worden, maar opmerkingen van dien aard kwamen relatief vaak voor. Over in hoeverre hier iets van beklijft, kan helaas, door het ontbreken van follow-up-gegevens van de groep in Amsterdam, niets gezegd worden.

Aangezien niet-verslaafde gedetineerden in dit onderzoek van geringe omvang, niet zijn betrokken, kan hier eveneens geen antwoord worden gegeven op de vraag of een in het bovenstaande beschreven benadering niet door alle gedetineerden, inclusief de niet verslaafden, als positiever zou worden ervaren dan de bestaande situatie.

Een laatste opmerking van een gedetineerde in Amsterdam, dat 'je juist als verslaafde zo passief wordt en je isoleert in de vrije maatschappij' en 'dat het daarom zo belangrijk was om weer een beetje in groepsverband te (moeten) leren functioneren en actief bezig te zijn', verdient echter in dit verband zeker de aandacht.